גיליון מס' 762
שנה 13
לקבלת הגיליון:
5806777@GMAIL.COM

בס"ד, פרשת וישלח, י"ח בכסלו תשפ"ז

שַׁבָּת טִישׁ

סִפּוּרִים וְאַגָּדוֹת ❖ פְּנִינִים וּפְרִפְרָאוֹת ❖ מִדּוֹת וַהֲלִיכוֹת

זמני השבת - ירושלים
הדלקת הנרות: 16.00
צאת השבת: 17.15
רבנו תם: 17.53

סִפּוּרִים בַּפָּרָשָׁה

וְאִיטִיבָה עִמָּךְ (לב, י)

אָל רַבִּי מֹשֶׁה לֵיבּ מִסָּסוֹב הִגִּיעַ פַּעַם אָדָם בְּלֹתִי מְהֻגָּן, וּבִקֵּשׁ עֲזָרָה בְּעִנְיַן פַּרְנָסָתוֹ. הִתְמַסֵּר הָרַבִּי לְמַעֲנוֹ בְּיוֹתֵר, סִיַּע לוֹ לָצֵאת מֵהַמַּצָּב, עַד שֶׁהֶעֱנִיק לוֹ אֶת כָּל הוֹנוֹ שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ, וְנוֹתַר בְּלִי פְּרוּטָה אַחַת. תָּמְהוּ אַנְשֵׁי שְׁלוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה לֵיבּ וּשְׁאָלוּהוּ: "מַדּוּעַ אַתָּה מְפַזֵּר אֶת כָּל הוֹנְךָ בְּעַד נוֹכֵל זֶה, שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה וְהוּא מְרַמֶּה אֶת הַבְּרִיּוֹת? וְהָרַבִּי הַשִּׁיב: "גַּם אֲנִי אֵינֶנִּי אִישׁ טוֹב וְהָגוּן, וּבָזֶה שֶׁאֲנִי נוֹתֵן צְדָקָה לְאִישׁ שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, אַף הַקָּבָ"ה יְתְנַהֵג עִמִּי בְּדֶרֶךְ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, וְיַעֲשֶׂה עִמִּי חֶסֶד וֶאֱמֶת שֶׁלֹּא לְפִי מַעֲשַׂי בֶּאֱמֶת".

❖

כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה (לב, יא)

עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים אֶחָד, בְּשָׁעָה שֶׁהַכֹּל עָסוּקִים בְּהֲכָנוֹת לִקְרַאת הַיּוֹם הַקָּדוֹשׁ, פָּנָה הַ"צֶּמַח צַדִּיק" מִוִּיז'נִיץ לְאֶחָד מֵחֲסִידָיו שֶׁהָיָה עָשִׁיר מֻפְלָג, וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לָתֵת מְהוֹנוֹ סְכוּם גָּדוֹל לְצְדָקָה, שֶׁכֵּן "בִּזְמַן כָּזֶה, כַּאֲשֶׁר סִפְרֵי חַיִּים וְסִפְרֵי מֵתִים פְּתוּחִים לְפָנֵינוּ יִתְבָּרַךְ, מִי חוֹשֵׁב עַל עִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים". אַךְ הֶעָשִׁיר שֶׁהָיָה אוֹהֵב כֶּסֶף, לֹא נַעֲנָה לְבַקָּשַׁת הָרַבִּי. פָּנָה הַ"צֶּמַח צַדִּיק" לְחָסִיד אֶחָד, כַּפְרִי פְּשׁוּט בְּשֵׁם מֹשֶׁה־לֵיבּ, וְהִלָּה נַעֲנָה מִיָּד לְבַקָּשַׁת הָרַבִּי וְרָץ לְהָבִיא מִיָּד אֶת הַסְּכוּם הַנִּכְבָּד, וְגָרַם נַחַת־רוּחַ לְרַבּוֹ. תּוֹךְ תְּקוּפָה קְצָרָה עָלְתָה קַרְנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה־לֵיבּ וְהוּא נַעֲשָׂה עָשִׁיר מְפֻלָּג, בְּעוֹד אוֹתוֹ נָגִיד שֶׁקָּמַץ אֶת יָדוֹ, נַעֲשָׂה "יוֹרֵד" עַד שֶׁהִגִּיעַ לִכְדֵי פַּת־לֶחֶם.

עַסְקָנֵי שֶׁל מֹשֶׁה־לֵיבּ פָּרְחוּ וְשִׁגְשְׁגוּ, וּמִפַּעַם לְפַעַם הָיָה נוֹסֵעַ לָעִיר וִינָה וּבָא בְּעִסְקֵי מִסְחָר עִם עֲשִׁירִים מְפֻלָּגִים. בֵּין הַסּוֹחֲרִים הָיוּ גַּם חֲסִידִים, שֶׁהָיוּ מִתְבַּסְּסִים יַחַד לִסְעֻדָּה שְׁלִישִׁית מִדֵּי שַׁבָּת, וְאֵלֵיהֶם הִצְטָרַף גַּם מֹשֶׁה־לֵיבּ דְּנָן. פַּעַם, בְּשַׁבַּת־קֹדֶשׁ פָּרָשַׁת וַיִּשְׁלַח, עָלְצָה רוּחוֹ שֶׁל אֶחָד הַסּוֹחֲרִים וְהוּא הֵחֵל לִדְחֹק בְּמֹשֶׁה־לֵיבּ שֶׁיֹּאמַר 'תּוֹרָה' בְּסְעֻדָּה הַשְּׁלִישִׁית כְּנָהוּג... הִצְּבוּר צָחַק כְּמוּבָן לְשֶׁמַע הַבְּדִיחָה, שֶׁכֵּן מֹשֶׁה־לֵיבּ הָיָה מְחֻזָּק בְּעֹם־הָאָרֶץ מֻפְלָג, וְאַף הוּא עַצְמוֹ הִתְרַיֵּחַ לַהֲצָעָה בִּבְדִיחוּת־הַדַּעַת וְטָעַן שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹמַר דִּבְרֵי־תּוֹרָה. אוּלָם הַסּוֹחֲרִים שֶׁנֶּהֱנוּ מֵהַהֶלְצָה, הִצְטָרְפוּ אַף הֵם לְהַפְצָרוֹת, עַד שֶׁמֹּשֶׁה־לֵיבּ נִכְנַע. הוּא הִתְבּוֹנֵן סְבִיבוֹ, רָאָה בֵּין הַיּוֹשְׁבִים כַּמָּה סוֹחֲרִים שֶׁיִּרְאַת הַשָּׁמַיִם שָׁבָהֶם הִתְקָרְרָה עַד שֶׁהִתִּירוּ לְעַצְמָם לְהָקֵל בְּמִצְוֹת בְּעֵת שֶׁשָּׁהוּ בַּדְּרָכִים, מַה שֶּׁלֹּא הָיוּ עוֹשִׂים בְּבֵיתָם, וְאָמַר: "בְּפָרָשָׁה נֶאֱמַר 'כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן', לְלַמֵּדְךָ שֶׁאָדָם נוֹהֵג 'בְּמַקְלִי' - מִתְחִיל לְהָקֵל בְּמִצְוֹת, אַז לְבַסּוֹף 'עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן' - עָתִיד הוּא לַעֲבֹר וְלֶהֱדֹּת וְסוֹפוֹ שֶׁיִּפְרֹק עַל לַחֲלוּטִין".

הַסִּפּוּר עָשָׂה לוֹ בְּנַפְשִׁי, וְעַד מְהֵרָה הִגִּיעָה הַשְׁמוּעָה לְאָזְנָיו שֶׁל ה"צֶּמַח צַדִּיק". בְּבִקּוּרוֹ הַבָּא שֶׁל מֹשֶׁה־לֵיבּ בְּוִיז'נִיץ, שְׁאָלוֹ הָרַבִּי "הַאִם אָמְרַתְּ תּוֹרָה בְּרַבִּים בְּעִיר וִינָה?" בִּבְהַל מֹשֶׁה־לֵיבּ, וְהֵחֵל לְהִצְטַדֵּק כִּי לֹא מִלִּבּוֹ עָשָׂה כֵּן, אֶלָּא שֶׁחָבְרֵיו הַסּוֹחֲרִים דָּחֲקוּ מִמֶּנּוּ לְדַבֵּר לִפְנֵיהֶם, וְהָרַבִּי בִּקֵּשׁ לָדַעַת מָה אָמַר. וּכְשֶׁשָּׁמַע אֶת הַדְּרוּשׁ הַנָּאֶה שֶׁל מֹשֶׁה־לֵיבּ, שָׂהֲיְתָה תּוֹכַחַת מְגֻלֶּה לְאוֹתָם סוֹחֲרִים שֶׁנִּחְמְצוּ, הֵאִיר לוֹ הָרַבִּי פָּנִים וְאָמַר: "מַה לְּךָ נִבְהָל? הֲלֹא דְּבָרִים נְכוֹחִים וְיָפִים אֲמַרְתָּ!"

❖

הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו (לב, יב)

רַבִּי יַעֲקֹב קְמִינְצְקִי רֹאשׁ יְשִׁיבַת "תּוֹרָה וְדַעַת", כֹּהֵן בְּרַבָּנוּת טוֹרְנוֹטוֹ בְּמֶשֶׁךְ שָׁנִים, וּלְאַחַר מִכֵּן עָבַר לְנִיוּ־יוֹרְק. אַךְ גַּם בְּהֶמְשֵׁךְ הָיָה מְבַקֵּר לְעִתִּים תְּכוּפוֹת בְּטוֹרְנוֹטוֹ, וּמִסְפִּיעַ מֵהוֹדוֹ עַל בְּנֵי הַקְּהִלָּה. בְּאֶחָד מִבִּקּוּרָיו שָׁם הִבְחִין בְּפָנִים חֲדָשׁוֹת בְּקֶרֶב קְהַל הַמִּתְפַּלְּלִים, וְתָהָה עַל קִנְקְנוֹ שֶׁל הָאוֹרֵחַ. הִתְבָּרֵר, כִּי הַלָּה הִנּוֹ יְהוּדִי צָעִיר שֶׁהָיָה בְּדַרְכּוֹ לְצַרְפַת כְּדֵי לְהִתְקַבֵּל לְלִמּוּדִים בְּאוּנִיבֶרְסִיטָה יְקָרְתִית, בָּהּ זָכָה בְּמִלְגָּה גְּבוֹהָה בִּזְכוּת צִיּוּנָיו הַגְּבוֹהִים וְהַשָּׂקֵעָתוֹ בְּלִמּוּדִים. בִּנְסִיעָתוֹ בָּמְטוֹס לְצָרְפַת, יָשַׁב לְיָדוֹ יְהוּדִי זָקֵן, וְהַלָּה הִצְלִיחַ לְשַׂכְנֵעַ אוֹתוֹ לִשְׁקֹל הֵיטֵב אֶת דַּרְכּוֹ בְּחַיִּים וְלָדַעַת מָה חוֹבָתוֹ בְּעוֹלָמוֹ. דִּבְרֵי הַיְּהוּדִי כֹּה הִשְׁפִּיעוּ עָלָיו, עַד שֶׁהוּא הֶחְלִיט לְבַטֵּל אֶת תְּכְנִיתוֹ לִלְמֹד בְּאוּנִיבֶרְסִיטָה, וְנָסַע לִלְמֹד בִּישִׁיבַת גְּיטְסְהֶד בָּהּ לָמַד תְּקוּפָה מְסֻיֶּמֶת, וְעַתָּה הִצְטָרֵף כַּחֲבֵר הַקְּהִלָּה הַיְּהוּדִית הַחֲרֵדִית בְּטוֹרוֹנְטוֹ. כְּשֶׁשָּׁמַע רַבִּי יַעֲקֹב קָמִינְצְקִי אֶת שְׁמוֹ, אוֹרוֹ עֵינָיו וְאָמַר לְבַעַל־הַתְּשׁוּבָה הַצָּעִיר: "לְפָנַי שָׁנִים רַבּוֹת נִשְׁאַתִּי דְּרָשָׁה לִקְרַאת הַיָּמִים הַנּוֹרָאִים, וְהִנֵּה אֲנִי מַבְחִין כִּי אֶחָד מֵחֲבֵרֵי הַקְּהִלָּה הַמְכֻבָּדִים, פּוֹרֵשׁ בִּבְכִי מַר, שֶׁכֵּן לִבּוֹ דָּאֵב עָלָיו שֶׁפָּרַק עֹל תּוֹרָה וּמִצְוֹת. נִכְמְרוּ רַחֲמַי עַל אוֹתוֹ יְהוּדִי

וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה

הָעֲיָרָה דִּיסְנָא שֶׁבְּרוּסְיָה עַל גְּדוֹת נְהַר הַדְּוִינָה, נוֹדְעָה כַּעֲיָרָה חֲסִידִית עַתִּיקַת־יוֹמִין, עוֹד מִימֵי אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בַּעַל הַתַּנְיָא. עַל הָעֲיָרָה הָיָה נָסוּךְ חֵן מְיֻחָד, הִיא יָשְׁבָה עַל נַהֲרוֹת מַיִם וּסְבִיבָהּ יְעָרוֹת שֶׁל עֲצֵי אֹרֶן מְלַבְלְבִים. הַפַּרְנָסָה הָיְתָה מְצוּיָה בָּהּ, וְהַיְּהוּדִים שֶׁבָּהּ שֶׁכֻּלָּם הָיוּ חֲסִידֵי לְיוּבַּאוִיטְשׁ, הִתְגּוֹרְרוּ בָּהּ בְּשַׁלְוָה. בְּשָׁנִים מְאֻחָרוֹת יוֹתֵר, הִתְגּוֹרֵר בָּעֲיָרָה הֶחָסִיד רַבִּי בָּרוּךְ־יוֹסֵף קוֹזְלִינֶר, שֶׁנּוֹדַע כְּעַסְקָן צִבּוּרִי הַפּוֹעֵל נִמְרָצוֹת לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים. הוּא שִׁמֵּשׁ כִּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת מֻמְחֶה, וְכִנּוּיוֹ בְּפִי כֹּל הָיָה 'בָּרוּךְ יוֹס'ל דֶּער מְלַמֵּד', וּמְאֻחָר יוֹתֵר אַף כֹּהֵן כִּמְנַהֵל הַתַּלְמוּד־תּוֹרָה. אָמְרוּ עָלָיו, כִּי כַּאֲשֶׁר תַּלְמִידָיו בָּגְרוּ הָיוּ הַמְּצֻיָּנִים בִּישִׁיבַת 'תּוֹמְכֵי תְּמִימִים' בִּלְיוּבַּאוִיטְשׁ, בִּזְכוּת הַשְׁקָעָתוֹ הַגְּדוֹלָה בָּהֶם.

יְדִידוֹ הַטּוֹב הָיָה רַבִּי יִצְחָק יָפֶה, שֶׁכֻּנֶּה "ר' אִיטְשֶׁע דִּיסְנֶר", שֶׁאַף הוּא שִׁמֵּשׁ כִּמְלַמֵּד בָּעֲיָרָה. כְּשֶׁבִּתּוֹ שֶׁל ר' יִצְחָק נִשְׂאָה לְרַבִּי יִשְׂרָאֵל נֹחַ בְּלִינִיצְקִי, לֹא הָיוּ בְּיָדָם הָאֶמְצָעִים לִשְׂכֹּר דִּירָה לִמְגוּרִים, וְר' בָּרוּךְ יוֹסֵף פִּנָּה לְמַעֲנָם מָקוֹם מְכֻבָּד בְּבֵיתוֹ וְהַזּוּג הִתְגּוֹרֵר שָׁם בְּמֶשֶׁךְ תְּקוּפָה אֲרֻכָּה. "כְּשֶׁר' יִשְׂרָאֵל נֹחַ הִגִּיעַ עִם הַהִתְלַהֲבוּת שֶׁל 'תּוֹמְכֵי תְּמִימִים', הוּא הָפַךְ אֶת הָעֲיָרָה דִּיסְנָא", סִפֵּר לְיָמִים ר' חַיִּים שְׁנֵיאוֹר זַלְמָן קוֹזְלִינֶר, בְּנוֹ שֶׁל ר' בָּרוּךְ יוֹסֵף, שֶׁקִּבֵּל אֶת הַכִּנּוּי "חֲזַ"ק" - רָאשֵׁי הַתֵּבוֹת שֶׁל שְׁמוֹ, בִּתְקוּפַת הַמַּחְתֶּרֶת הַחֲסִידִית בְּרוּסְיָה בִּתְקוּפַת הַקּוֹמוּנִיסְטִים.

לְיָמִים פָּרְצָה בָּאֵזוֹר מַחֲלַת הַטִּיפוּס, וְרַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה רַחֲמָנָא לִצְלַן, בָּהֶם גַּם ר' יִצְחָק הַמְלַמֵּד. הָרוֹפְאִים הִזְהִירוּ כִּי יֵשׁ סַכָּנָה לְטַפֵּל בִּקְבוּרַת הַנִּסְפִּים בַּמַּגֵּפָה מֵחֲשַׁשׁ הִדָּבְקוּת, אוּלָם ר' בָּרוּךְ יוֹסֵף לֹא הִסְכִּים שֶׁחֲבֵרוֹ הַטּוֹב לֹא יַגִּיעַ לְקֶבֶר יִשְׂרָאֵל, וְהֶחֱלִיט לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה. הוּא שָׁתָה כּוֹס סְפִירְט גְּדוֹלָה, וְאָמַר: "עַכְשָׁו אֲנִי נָקִי וּ'סְטֵרִילִי' מִפְּנֵי חֲשַׁשׁ הִדָּבְקוּת", וּבִמְסִירוּת־נֶפֶשׁ הֵבִיא אֶת הַמָּנוֹחַ לְקֶבֶר יִשְׂרָאֵל וּבְנֵס יָצָא מִכָּךְ בְּשָׁלוֹם.

הַיְדִידוּת הִמְשִׁיכָה גַּם בַּדּוֹרוֹת הַבָּאִים. ר' חַיִּים זַלְמָן קוֹזְלִינֶר 'חֲזַ"ק', הָיָה יְדִידוֹ הַטּוֹב בְּלֵב וָנֶפֶשׁ שֶׁל ר' אַהֲרֹן יוֹסֵף בְּלִינִיצְקִי נֶכְדּוֹ שֶׁל ר' יִצְחָק. בְּבִקּוּרוֹ שֶׁל ר' אַהֲרֹן יוֹסֵף בְּאֶרֶץ־הַקֹּדֶשׁ הִגִּיעַ לְבֵיתוֹ שֶׁל יְדִידוֹ הַטּוֹב, וְהַהִתְרַגְּשׁוּת בַּמִּפְגָּשׁ בֵּין שְׁנֵי הַיְדִידִים הַטּוֹבִים הָיְתָה עֲצוּמָה. אַךְ יוֹתֵר מִזֶּה הָיָה בִּשְׁעַת הַפְּרֵדָה, וְכַאֲשֶׁר יָצָא ר' אַהֲרֹן יוֹסֵף יָצָא יְדִידוֹ לְלַוּוֹתוֹ וְהִמְשִׁיךְ לְדַבֵּר עִמּוֹ. לְאַחַר מִכֵּן, כְּשֶׁעָלָה עַל הָרֶכֶב כְּדֵי לָצֵאת לְדַרְכּוֹ, נִזְעַק חֲזַ"ק בִּכְאֵב לֵב: "ר' אַהֲרֹן יוֹסֵף, ר' אַהֲרֹן יוֹסֵף"! שֶׁכֵּן הִתְקַשָּׁה לַחֲשֹׁב שֶׁלֹּא יִרְאֶה עוֹד אֶת חֲבֵרוֹ הַטּוֹב. לְלַמֶּדְךָ מַהִי יְדִידוּת אֲמִתִּית בִּבְחִינַת 'תְּרֵי רֵעִין דְּלָא מִתְפָּרְשִׁין'.

אַחַת הַפְּעֻלּוֹת הַנּוֹעָזוֹת שֶׁל רַבִּי בָּרוּךְ־יוֹסֵף הָיְתָה הַדְּאָגָה לִפְטֹר אֶת הַבַּחוּרִים שֶׁהִגִּיעוּ לְגִיל הַגִּיּוּס לַצָּבָא הָרוּסִי, וְהוּא תָּפַס אֶת אֻמָּנוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם שֶׁהִתְכּוֹנֵן לִקְרַאת עֵשָׂו אָחִיו בְּדוֹרוֹן תְּפִלָּה וּמִלְחָמָה, הִצִּיל רַבִּים מִגִּיּוּס לַצָּבָא שֶׁאַחֲרִיתוֹ מִי יְשׁוּרֶנּוּ. לְשֵׁם כָּךְ הָיָה מְגַיֵּס כְּסָפִים רַבִּים וּמְשַׁחֵד אֶת הָרוֹפְאִים הַצְּבָאִיִּים, וְהַלָּלוּ שֶׁחָמְדוּ אֶת הָרֻבָּלִים הָרוּסִיִּים הֶעֱדִיפוּ לְהַעֲלִים עַיִן, וּ'מָצְאוּ' בְּכָל בָּחוּר שֶׁעָמַד לִבְחִינָה רְפוּאִית לִפְנֵיהֶם, חֶסְרוֹנוֹת וּמוּמִים גְּלוּיִים וְנִסְתָּרִים, וּתְעוּדוֹת־הַפְּטוֹר נִתְּנוּ בָּזֶה אַחַר זֶה. בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן הִצְטָרְפוּ שְׁאַר פְּקִידֵי הַצָּבָא לַ'חֲגִיגָה', וְכֻלָּם הָפְכוּ לִהְיוֹת חֵלֶק מִמַּעֲרַךְ הַשֹּׁחַד שֶׁל ר' בָּרוּךְ־יוֹסֵף, כְּשֶׁהוּא עוֹשֶׂה הַכֹּל לְלֹא שׁוּם רֶוַח לְעַצְמוֹ, אֶלָּא מִתּוֹךְ דְּאָגָה אֲמִתִּית לַעֲתִידָם שֶׁל הַבַּחוּרִים וְהַצָּלָתָם בְּרוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת כְּאֶחָד.

הִגִּיעוּ הַדְּבָרִים לִידֵי כָּךְ, שֶׁהַשִּׁלְטוֹנוֹת הָרוּסִיִּים בְּעִיר הַבִּירָה פֶּטֶרְבּוּרְג הֵחֵלּוּ לָשִׂים לֵב כִּי בָּעֲיָרָה דִּיסְנָא מְחַלְּקִים תְּעוּדוֹת־פְּטוֹר בְּאֹפֶן גּוֹרֵף, וְהַדָּבָר עוֹרֵר כַּמּוּבָן אֶת חֲשָׁדָם. לְאַחַר בֵּרוּר קָצָר קִבְּלוּ הַשִּׁלְטוֹנוֹת מֵידַע פְּנִימִי מִתּוֹךְ הָעֲיָרָה, כִּי הַפְּקִידִים גּוֹרְפִים לְכִיסָם שֹׁחַד רַב, וּבִתְמוּרָה לְכָךְ מַעֲנִיקִים אֶת תְּעוּדוֹת־הַפְּטוֹר, וְהַמֵּידַע הַמַּפְלִיל כָּלַל אֶת כָּל הַפְּקִידִים הַמְשֻׁחָדִים הַמְנַצְּחִים עַל הַמְּלָאכָה. הַשִּׁלְטוֹנוֹת מִנּוּ וַעֲדָה לַחֲקִירַת הָעִנְיָן, וְחַבְרֵי הַוַּעֲדָה יָצְאוּ לְדַרְכָּם אֶל הָעִיר דִּיסְנָא כְּדֵי לַעֲמֹד מִקָּרוֹב אַחַר הַהִתְרַחֲשׁוּת. יוֹדְעֵי־דָבָר מִהֲרוּ לְהַזְהִיר אֶת ר' בָּרוּךְ־יוֹסֵף עַל הַהַלְשָׁנָה, וְהוּא הֵבִין מִיָּד כִּי הוּא עוֹמֵד בִּפְנֵי סַכָּנָה חֲמוּרָה, וְלֹא נוֹתְרָה בְּיָדוֹ הַבְּרֵרָה אֶלָּא לְהִמָּלֵט אֶל עִיר אַחֶרֶת וּרְחוֹקָה. אַךְ בְּטֶרֶם בִּצַּע אֶת תָּכְנִיתוֹ, נָסַע לִלְיוּבַּאוִיטְשׁ הַסְּמוּכָה לְדִיסְנָא, כְּדֵי לְבַקֵּשׁ אֶת בִּרְכָתוֹ וַעֲצָתוֹ שֶׁל הָרַבִּי הָרַשַּׁ"ב.

עִם הַגִּיעוֹ אֶל הָרַבִּי, נִתְקַל בְּפֶתַח הַחֶדֶר בְּר' נַחְמָן, מְשָׁרְתוֹ שֶׁל הָרַבִּי, שֶׁסֵּרַב לְהַכְנִיסוֹ כְּדַרְכּוֹ לִמְנֹעַ מֵאוֹרְחִים לְהַטְרִיד אֶת מְנוּחָתוֹ שֶׁל הָרַבִּי. ר' בָּרוּךְ־יוֹסֵף הָיָה בִּמְצוּקָה, הַפַּחַד מִפְּנֵי הַחֲקִירָה בְּעִנְיָנוֹ לֹא נָתַן לוֹ מָנוֹחַ, וּבְאֵין בְּרֵירָה הֶחְלִיט לִמְסֹר פֶּתֶק לְאַחַד הַחֲסִידִים שֶׁעָמַד לְהִכָּנֵס אֶל הָרַבִּי, וּבוֹ צִיֵּן כִּי יֵשׁ לוֹ עִנְיָן דָּחוּף בְּיוֹתֵר הַנּוֹגֵעַ לְפִקּוּחַ נֶפֶשׁ, וְהוּא מְבַקֵּשׁ מֵהָרַבִּי לְהַרְשׁוֹת לוֹ לְהִכָּנֵס לְפָנָיו. כְּשֶׁנִּכְנַס הָאִישׁ וּבְיָדוֹ הַפִּתְקָא שֶׁלּוֹ וְשֶׁל רַבִּי בָּרוּךְ־יוֹסֵף, הִקְדִּים הָרַבִּי לִקְרֹא בַּפֶּתֶק שֶׁל רַבִּי בָּרוּךְ־יוֹסֵף, מִהֵר לְהוֹרוֹת לַמְּשָׁרֵת לְהַכְנִיסוֹ פְּנִימָה, וּבִקֵּשׁ מֵהַיְּהוּדִי שֶׁנִּכְנַס לְהַמְתִּין וּלְהִכָּנֵס אַחֲרָיו.

רַבִּי בָּרוּךְ־יוֹסֵף גּוֹלֵל לִפְנֵי הָרַבִּי אֶת פָּרָשַׁת הַכֶּסֶף וְהַשֹּׁחַד שֶׁהֶעֱנִיק לָרוֹפְאִים הַצְּבָאִיִּים כְּדֵי לִפְטֹר אֶת בַּחוּרֵי הָעֲיָרָה מִגִּיּוּס לַצָּבָא הָרוּסִי, וְסִפֵּר עַל הַסַּכָּנָה הַגְּדוֹלָה שֶׁאוֹרֶבֶת לְפִתְחוֹ בְּעֶטְיָהּ שֶׁל הַוַּעֲדָה הַמֶּמְשַׁלְתִּית שֶׁעוֹמֶדֶת לְהַגִּיעַ אֶל הָעֲיָרָה כְּדֵי לַחְקֹר אֶת הָעִנְיָן, וְעַל־נְקַלָּה יְגַלּוּ אֶת הַקְּנוּנְיָה כֻּלָּהּ. "אֱמֹר אֶת הָאֱמֶת", פָּנָה אֵלָיו הָרַבִּי, "הַאִם עָשִׂיתָ אֶת מְלַאכְתְּךָ בֶּאֱמוּנָה וּבְלִי מַטְּרַת רֶוַח"? וְרַבִּי בָּרוּךְ־יוֹסֵף הֵשִׁיב בְּחִיּוּב. שׁוּב שָׁאַל הָרַבִּי אִם יֵשׁ מִישֶׁהוּ שֶׁיּוֹדֵעַ עַל בּוֹאוֹ לְכָאן, וּכְשֶׁהֵשִׁיב בִּשְׁלִילָה, נָטַל הָרַבִּי אֶת שְׁעוֹנוֹ, הִבִּיט בּוֹ וְאָמַר: כָּעֵת הַשָּׁעָה הִיא שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, חוֹשְׁבַנִּי שֶׁעוֹד תַּסְפִּיק לְהִצְטָרֵף אֶל הָעֲגָלוֹת שֶׁנּוֹסְעוֹת אֶל תַּחֲנַת־הָרַכֶּבֶת. חֲזוֹר אֵפוֹא הַבַּיְתָה, וּמָחָר הַמְשֵׁךְ בַּעֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ שֶׁלְּךָ לְהַרְבִּיץ תּוֹרָה לְתַלְמִידֵי הַתַּלְמוּד־תּוֹרָה כְּמִיָּמִים

מאורות

רַבִּי מְשֻׁלָּם פַּיְבוּשׁ הֶלֶר מִזְּבָּארִיז זי"ע

לְיוֹם הַהִלּוּלָא, כ' בְּכִסְלֵו תקנ"ה

מִגְּדוֹלֵי גְּאוֹנֵי וְצַדִּיקֵי דּוֹרוֹ, וּמְחַבֵּר הַסֵּפֶר "יֹשֶׁר דִּבְרֵי אֱמֶת" שֶׁנֶּחְשָׁב לְאֶחָד מִסִּפְרֵי הַיְסוֹד בְּעוֹלַם הַחֲסִידוּת, וְצַדִּיקִים רַבִּים הֵעִידוּ כִּי לָמְדוּ בַּסֵּפֶר כְּבָר בִּצְעִירוּתָם וְעָשָׂה עֲלֵיהֶם רֹשֶׁם לְכָל חַיֵּיהֶם. הַ"דַּרְכֵי תְשׁוּבָה" כָּתַב בַּהַקְדָּמָה לְסֵפֶר מַהֲדוּרַת מֻנְקַטְשׁ: "כָּל מִי שֶׁיִּרְאַת ה' נוֹגֵעַ בִּלְבָבוֹ, קְחוּ לָכֶם בְּרָכָה אֶל בָּתֵּיכֶם, וּדְעוּ מָה ה' אֱלֹקֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּכֶם". הַמַּשְׁגִּיחַ רַבִּי שִׁמְעוֹן מִזֶּ'לִיחוֹב עוֹדֵד אֶת תַּלְמִידָיו לַהֲגוֹת בַּסֵּפֶר בִּקְבִיעוּת מִדֵּי יוֹם חֲצִי שָׁעָה בְּעִיּוּן יַחַד עִם הַסֵּפֶר 'דֶּגֶל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם', וְכָתַב: "מֵהַסֵּפֶר הַקָּדוֹשׁ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ מִזְבָּארִיזָא בַּל תָּזוּז לְעוֹלָם", שֶׁכֵּן הָעֲבוֹדָה שֶׁגִּלָּה הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הִיא לִנְשָׁמוֹת גְּבוֹהוֹת, וְ"לִסְתָם אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל הִיא הָעֲבוֹדָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר דֶּרֶךְ אֱמֶת וּבְסֵפֶר הַתַּנְיָא". הַ"בֵּית יִשְׂרָאֵל" מִגּוּר אָמַר שֶׁסֵּפֶר זֶה הוּא "תַּמְצִית הַחֲסִידוּת". וְסִפֵּר הֶחָסִיד הַמֻּפְלָא רַבִּי נָתָן לוּבַּרְט, כִּי אַרְבַּע שָׁנִים גָּדַל עַל הַ'יֹּשֶׁר דִּבְרֵי אֱמֶת', וְהוֹסִיף: "וְכָל הָרוֹצֶה לִלְמֹד תּוֹרָה לִשְׁמָהּ בְּטָהֳרַת הַלֵּב וּבְמַחֲשָׁבָה, לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר זֶה מִתּוֹךְ יָדָיו".

מִצַּד אָבִיו הָיָה נֶכֶד הַ"תּוֹסְפוֹת יוֹם־טוֹב", וְעוֹד זָכָה לְהִסְתּוֹפֵף אֵצֶל הַמַּגִּיד מִמֶּזְרִיטְשׁ, וְאֵצֶל צַדִּיקֵי דּוֹרוֹ וּבָהֶם הַמַּגִּיד מִזְּלוֹטְשׁוֹב בּוֹ רָאָה אֶת רַבּוֹ הַמֻּבְהָק.

גְּאוֹנוּתוֹ בַּתּוֹרָה הָיְתָה לְשֵׁם דָּבָר, אוּלָם הוּא סֵרַב לַעֲשׂוֹת תּוֹרַתוֹ קַרְדֹּם לַחְפֹּר בּוֹ, וְהָיָה בּוֹרֵחַ מִן הַכָּבוֹד. בְּסִפְרוֹ כָּתַב הַרְבֵּה בִּשְׁבַח הָעֲנָוָה, וְאָמַר עַל עַצְמוֹ כִּי בִּצְעִירוּתוֹ בָּא אֵלָיו הַיֵּצֶר הָרַע וּבִקֵּשׁ לְכַבְּדוֹ עִם רוּחַ־הַקֹּדֶשׁ וּמַדְרֵגוֹת גְּבוֹהוֹת, "וְלֹא רָצִיתִי לְקַבֵּל, שֶׁכֵּן בָּחַרְתִּי רַק בָּאֱמֶת".

מְסֻפָּר, כִּי פַּעַם שָׁבַת אֵצֶל רַבִּי מְנַחֵם מֶנְדֶּל מֵרִימִינוֹב, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת נִכְנַס אֵלָיו וְהִתְאוֹנֵן "הֲרֵי אֲנִי כְּבֶן שִׁבְעִים וְאַרְבַּע שָׁנִים, וַעֲדַיִן אֲנִי נִמְצָא מֵאָחוֹר בַּעֲבוֹדַת ה'". נַעֲנָה אֵלָיו הָרַבִּי ר' מֶנְדֶּל וְאָמַר: "אַף אֲנִי שָׁרוּי בְּאוֹתָהּ מְצוּקָה, וְיָרֵא אָנֹכִי מֵחֹסֶר וּמִעוּט עֲבוֹדָתִי אֶת קוֹנִי"...

תַּלְמִידוֹ בַּעַל "עַרְבֵי נַחַל" בִּקֵּשׁ פַּעַם לְהוֹכִיחַ לִבְנֵי עִירוֹ אֶת גְּאוֹנוּת רַבּוֹ, אוּלָם הוּא עָשָׂה עַצְמוֹ כְּאֶחָד שֶׁלֹּא יוֹדֵעַ, וְאָמַר לוֹ: "כַּמָּה יְגִיעוֹת יָגַעְתִּי עַד שֶׁפָּעַלְתִּי שֶׁלֹּא אַרְאֶה לַמְדָנוּתִי כְּלַפֵּי חוּץ, וּבִרְצוֹנְךָ שֶׁאֲאַבֵּד עוֹלָמִי בְּשָׁעָה אַחַת"?! וְסִפֵּר עַל עַצְמוֹ, כִּי פַּעַם חָשׁ תְּשׁוּקָה לְהָנִיחַ תְּפִלִּין שִׁמּוּשָׁא רַבָּה, וְאַחַר שֶׁרָאָה שֶׁהַחֵשֶׁק גָּבַר אֶצְלוֹ יוֹתֵר מִדַּי מָשַׁךְ יָדוֹ מִכָּךְ, וְהֵבִין כִּי זוֹ פְּעֻלַּת הַ'בַּעַל־דָּבָר', שֶׁכֵּן "לָמָּה אֵינִי חָשׁ תְּשׁוּקָה כָּזוֹ בַּהֲנָחַת תְּפִלִּין שֶׁל רַשִּׁ"י וְרַבֵּנוּ תָּם"? וְכֵן סִפֵּר, כִּי פַּעַם הִשְׁתּוֹקֵק לְהִתְעַנּוֹת תַּעֲנִית יָחִיד, וְאַף שֶׁהָיָה בְּטִבְעוֹ חֲלוּשׁ־כֹּחַ נִכְסָף לְכָךְ מְאֹד, וְקָבַע לְעַצְמוֹ יוֹם אֶחָד לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ. וּכְכָל שֶׁהִתְקָרֵב הַיּוֹם שֶׁקָּבַע הָלְכָה תְּשׁוּקָתוֹ וְגָבְרָה, עַד שֶׁהֵבִין שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה הַיֵּצֶר, שֶׁהֲרֵי גַּם בְּתַעֲנִית צִבּוּר שֶׁהוּא מִצַּד הַחִיּוּב אֵין לִבּוֹ בּוֹעֵר כָּל־כָּךְ בִּתְשׁוּקָה, וּבְוַדַּאי מִתְכַּוֵּן הַיֵּצֶר לְהַחֲלִישׁ אֶת גּוּפוֹ. וְלֹא הִתְעַנָּה, מִפְּנֵי "וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם". וְהוֹסִיף וְאָמַר, כִּי גַּם בְּתַעֲנִית צִבּוּר צָרִיךְ סִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא גְּדוֹלָה שֶׁיִּהְיֶה לִבּוֹ שָׁלֵם בְּלִי כַּעַס, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לָשֶׁבֶת תַּעֲנִית לְתַעֲנִיתוֹ, וְדַי אֵפוֹא לָצֵאת יְדֵי חוֹבָה בְּתַעֲנִית צִבּוּר.

תַּלְמִידוֹ זֶה מֵבִיא מִמֶּנּוּ חִדּוּשִׁים בְּסִפְרוֹ "לְבוּשֵׁי שְׂרָד", בָּהֶם פִּלְפּוּל גָּדוֹל בְּהִלְכוֹת מִקְוָאוֹת, וְכֵן מֻזְכָּר פְּסַק הֲלָכָה שֶׁלּוֹ בְּ"פִתְחֵי תְשׁוּבָה" עַל הַשֻּׁלְחָן־עָרוּךְ בְּעִנְיַן מִקְוֶה הַמְחֻבָּר לְנָהָר שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה. רַבִּי אַיְזִיק מִקּוֹמַרְנָא כּוֹתֵב עַל פְּסַק־הֲלָכָה שֶׁלּוֹ בְּעִנְיַן הַמִּקְוֶה שֶׁבְּעִירוֹ, כִּי "בְּוַדַּאי פִּסְקוֹ אֱמֶת וְיַצִּיב, וְאָנוּ שׁוֹמְעִים אֶת דְּבָרָיו כְּאִלּוּ יָצְאוּ מִפִּי הַשְּׁכִינָה".

עַל הַפָּסוּק "אֶת־ה' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא" אוֹתוֹ דָּרְשׁוּ חֲזַ"ל "לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי־חֲכָמִים" כָּתַב, כִּי גַּם תַּלְמִידֵי־חֲכָמִים צְרִיכִים לִירֹא מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ... וְאֶת הַפָּסוּק "וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ" דָּרַשׁ, כִּי בְּכָל מַצָּב שֶׁהָאָדָם נִמְצָא בּוֹ יָכוֹל הוּא לְהַבִּיט אָנֶה וָאָנָה וְיִרְאֶה כִּי אֵין שׁוּם אָדָם שֶׁיָּכוֹל לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב עִמּוֹ, אִם לֹא הַקָּבָּ"ה גּוֹזֵר כֵּן, וּבְכָל מַצָּב בַּחַיִּים אֵין אִישׁ אֶלָּא הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ בְּעַצְמוֹ.

בְּסִפְרוֹ הוּא מְבָאֵר אֶת הַשְׁקָפַת הַחֲסִידוּת עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה, שֶׁמַּטְּרָתוֹ לְהָבִיא אֶת הָאָדָם לִידֵי דְּבֵקוּת בְּבוֹרֵא הָעוֹלָם, וְזוֹ הַכַּוָּנָה לִלְמֹד "תּוֹרָה לִשְׁמָהּ" - לְשֵׁם דְּבֵקוּת בַּה' יִתְבָּרַךְ, בְּאֶמְצָעוּת לִמּוּד הַתּוֹרָה הַמְּבִיאָה אֶת הָאָדָם לִידֵי שִׁפְלוּת וַעֲנָוָה וּמַלְהִיבָה אֶת לִבּוֹ לַעֲבוֹדָה וּתְפִלָּה כְּדֵי לְהִתְדַּבֵּק בְּבוֹרְאוֹ. וְכָתַב בְּהַנְהָגוֹתָיו, כִּי לִפְנֵי כָּל לִמּוּד יֵשׁ לָאָדָם לְהִתְיַשֵּׁב עִם עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּמִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה, אֶלָּא לְמַעַן ה' יִתְבָּרַךְ, וְאַף שֶׁלֹּא כָּל הָעִתִּים שָׁוִים וּפְעָמִים שֶׁלּוֹמְדִים בְּחֵשֶׁק גָּדוֹל לְמַעַן ה' יִתְבָּרַךְ וְלִפְעָמִים בְּמַחֲשָׁבָה קְטַנָּה, אֲבָל הַכֹּל בְּמַחֲשָׁבָה לְמַעֲנוֹ כִּי מִצְוֹת צְרִיכוֹת כַּוָּנָה, וְלוֹמַר 'לְשֵׁם יִחוּד' לִפְנֵי הַלִּמּוּד.

עַל שִׁיטָתוֹ זוֹ חָלַק כַּיָּדוּעַ רַבִּי חַיִּים מִוּוֹלוֹז'ין בְּ"נֶפֶשׁ הַחַיִּים", וּבֵאֵר "תּוֹרָה לִשְׁמָהּ" - לְשֵׁם הַתּוֹרָה עַצְמָהּ, לְהַשִּׂיג וְלָדַעַת וּלְהוֹסִיף לֶקַח וּפִלְפּוּל בַּתּוֹרָה, שֶׁכֵּן אִלּוּ הַמַּטָּרָה הָיְתָה רַק דְּבֵקוּת הָיָה דַּי בַּאֲמִירַת תְּהִלִּים אוֹ בַּאֲמִירַת פֶּרֶק אוֹ מִשְׁנָה אַחַת כָּל יָמָיו בִּדְבֵקוּת. וְזוֹ הָיְתָה הַמַּחְלֹקֶת לְשֵׁם שָׁמַיִם בֵּין הַחֲסִידִים וּמִתְנַגְּדֵיהֶם בְּדֶרֶךְ עֲבוֹדַת ה', וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים.

סִפּוּר לְשֻׁלְחַן הַשַּׁבָּת - א

יָמִימָה, וְאִישׁ לֹא יֵדַע שֶׁהָיִית כָּאן".

רַבִּי בָּרוּךְ־יוֹסֵף יָדַע כִּי הוּא נִכְנַס לְמַעֲשֶׂה בְּיוֹדְעִין אֶל לֹעַ הָאֲרִי, אַךְ כֶּחָסִיד מַאֲמִין לֹא חָשַׁב פַּעֲמַיִם, וְגָמַר בְּלִבּוֹ לְקַיֵּם אֶת דִּבְרֵי הָרַבִּי בִּמְלוֹאָם, אַף שֶׁתְּחִלָּה לֹא עִכֵּל עֲדַיִן אֶת תְּשׁוּבַת הָרַבִּי שֶׁהָיְתָה מְנֻגֶּדֶת לְכָל הִגָּיוֹן, וַהֲפוּכָה מִשְּׁאֵלָתוֹ לְאָן לִבְרֹחַ. אַךְ יָצָא מֵחֲצַר הָרַבִּי, וְהִנֵּה עֲגָלָה עוֹבֶרֶת לִקְרָאתוֹ וּפָנֶיהָ מוּעָדוֹת אֶל הָעֲיָרָה דִּיסְנָא. ר' בָּרוּךְ־יוֹסֵף מְטַפֵּס מַהֵר עַל הָעֲגָלָה, וּלְאַחַר זְמַן־מָה כְּבָר הָיָה בְּבֵיתוֹ בְּלִי שֶׁאִישׁ הִרְגִּישׁ בְּהֵעָדְרוּתוֹ. בַּבֹּקֶר כְּבָר יָשַׁב כְּהֶרְגֵּלוֹ עִם תַּלְמִידָיו, כְּאִלּוּ לֹא אֵרַע מְאוּמָה בֵּינְתַיִם.

בְּאוֹתָם יָמִים הִתְגּוֹרֵר בָּעֲיָרָה דִּיסְנָא יְהוּדִי בְּשֵׁם ר' יַעֲקֹב רְאוּבֵן מֶלֶר, שֶׁהָיָה יְדִידוֹ שֶׁל ר' בָּרוּךְ־יוֹסֵף, וְאֶת פַּרְנָסָתוֹ שָׁאַב מִגַּן יְרָקוֹת שֶׁגִּדֵּל וְטִפַּח. מִדֵּי יוֹם הָיָה מְלַקֵּט אֶת הַיְּרָקוֹת שֶׁגִּדְּלוּ בַּגִּנָּה, אוֹסֵף אוֹתָם בְּתוֹךְ סַלֵּי קַשׁ, וְיוֹצֵא לְדַרְכּוֹ הַקְּבוּעָה בֵּין מִשְׁפְּחוֹת שׁוֹנוֹת בָּעֲיָרָה, לָהֶן הָיָה מְשַׁוֵּק אֶת הַיְּרָקוֹת מִדֵּי יוֹם בִּקְבִיעוּת.

בְּאוֹתוֹ בֹּקֶר, כְּשֶׁנִּכְנַס לְבֵית אַחַד הַקְּצִינִים הַמֶּמְשַׁלְתִּיִּים הַגְּבוֹהִים, נִפְתְּחָה הַדֶּלֶת בִּידֵי אַחַת הַמְּשָׁרְתוֹת, וְזוֹ אָמְרָה כִּי אֵין דַּעְתָּם נְתוּנָה הַבֹּקֶר לִמְלָפְפוֹנִים, שֶׁכֵּן צָרָה גְּדוֹלָה נָחֲתָה עֲלֵיהֶם. הִתְבָּרֵר, כִּי הַקָּצִין בַּעַל־הַבַּיִת, שֶׁכֵּהֵן בְּתַפְקִיד מֶמְשַׁלְתִּי חָשׁוּב, עָמַד לְהַגִּישׁ בִּפְנֵי הַוַּעֲדָה הַמְבַקֶּרֶת שֶׁהִתְכַּוּנָה לְהַגִּיעַ הַיּוֹם אֶל מִשְׂרָדוֹ כְּדֵי לַחְקוֹר אֶת עִנְיַן הַשֹּׁחַד לְרוֹפְאֵי הַצָּבָא, כְּתַב־הַלְשָׁנָה עַל ר' בָּרוּךְ־יוֹסֵף וּבוֹ פֵּרֵט אֶת כָּל מַעֲשָׂיו בַּסֵּתֶר כְּדֵי לִפְטֹר אֶת הַבַּחוּרִים הַיְּהוּדִים מִשֵּׁרוּת בַּצָּבָא בְּאֶמְצָעוּת שַׁלְמוֹנִים. עִם הַגִּיעַ הַקָּצִין לְמִשְׂרָדוֹ, נִבְהַל לִשְׁמֹעַ מִפִּי הַמַּזְכִּיר, כִּי הַבֹּקֶר הִתְקַבֵּל בַּמִּשְׂרָד כְּתַב־הַלְשָׁנָה חָמוּר נֶגְדּוֹ הוּא, וּלְפִי הַנֹּהַל עַל הַמַּזְכִּיר לִמְסֹר אֶת הַתַּזְכִּיר לַוַּעֲדָה הַמֶּמְשַׁלְתִּית שֶׁעוֹמֶדֶת לְהוֹפִיעַ בַּמִּשְׂרָד. הַקָּצִין שֶׁהָיָה מְיֻדָּד עִם הַמַּזְכִּיר, עָשׂוּ יָד אַחַת וְהֶחְלִיטוּ לְהַעֲלִים אֶת כְּתַב־הַהַלְשָׁנָה נֶגֶד הַקָּצִין, וְהוּא מִהֵר לְהַכְנִיסוֹ לְכִיסוֹ בְּטֶרֶם יַגִּיעוּ חַבְרֵי הַמִּשְׁלַחַת.

זְמַן קָצָר לְאַחַר מִכֵּן, עוֹד בְּטֶרֶם הִתְעַשֵּׁת הַקָּצִין מֵרֶצֶף הַמְאֹרָעוֹת, נִכְנְסוּ אַנְשֵׁי הַוַּעֲדָה אֶל הַמִּשְׂרָד, וְהַקָּצִין מִהֵר לִשְׁלֹף מִכִּיסוֹ אֶת כְּתַב־הַהַלְשָׁנָה נֶגֶד הַיְּהוּדִי ר' בָּרוּךְ־יוֹסֵף, כְּדֵי לְהוֹכִיחַ לַוַּעֲדָה עַל מַעֲלָלָיו שֶׁל יְהוּדִי זֶה שֶׁשֶּׁחֵד אֶת רוֹפְאֵי הַצָּבָא, וּבִקֵּשׁ בְּכָךְ לְהַגְדִּיל אֶת מַעֲמָדוֹ כְּ'פַטְרִיּוֹט' נֶאֱמָן לְ'אִמָּא רוּסְיָה'. אֶלָּא שֶׁיּוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק, וּלְבִישׁ־מַזָּלוֹ שָׁלַף הַקָּצִין מִכִּיסוֹ אֶת כְּתַב־הַהַלְשָׁנָה הֶחָמוּר שֶׁנִּשְׁלַח נֶגְדּוֹ, וְאֶת הַמִּסְמָךְ הַמַּפְלִיל הַזֶּה מָסַר בְּמוֹ יָדָיו לְחַבְרֵי הַוַּעֲדָה... הֵם מִהֲרוּ כַּמּוּבָן לַעֲצֹר אוֹתוֹ בּוֹ בַּמָּקוֹם, וְהוּא נִלְקַח מִיָּד לְאֶרֶץ גְּזֵרָה.

כְּשֶׁשָּׁמַע ר' יַעֲקֹב־רְאוּבֵן בַּעַל הַיְּרָקוֹת אֶת הַסִּפּוּר בְּעוֹדוֹ עוֹמֵד בְּפֶתַח בֵּיתוֹ שֶׁל הַקָּצִין, שֶׁהָפַךְ בֶּן־רֶגַע מֵרוֹדֵף לְנִרְדָּף, וְהִתְקַיֵּם בּוֹ "בּוֹר כָּרָה וַיַּחְפְּרֵהוּ וַיִּפֹּל בְּשַׁחַת יִפְעָל", הִתְמַלֵּא שִׂמְחָה וָגִיל, וּמִהֵר לְבֵיתוֹ שֶׁל יְדִידוֹ ר' בָּרוּךְ־יוֹסֵף עִם בַּקְבּוּק מַשְׁקֶה בְּיָדוֹ לַחְגֹּג אֶת נֵס הַצָּלָתוֹ בְּדֶרֶךְ פִּלְאִית. וְכָל יָמָיו הָיָה ר' בָּרוּךְ־יוֹסֵף חוֹזֵר וּמְסַפֵּר בְּהִתְפַּעֲלוּת אֶת הַנֵּס שֶׁאֵרַע לוֹ בְּבִרְכַּת הַצַּדִּיק.

מֻטְעָם

עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה (לב, לג)

בְּ'שִׂפְתֵי כֹהֵן' עַל־הַתּוֹרָה כָּתַב, שֶׁיֵּשׁ שְׁסָ"ה גִּידִים בָּאָדָם וְכָל אֶחָד שׁוֹלֵט בְּיוֹם אַחֵר בַּשָּׁנָה, וְגִיד הַנָּשֶׁה שׁוֹלֵט בְּיוֹם תִּשְׁעָה בְּאָב, וְלָכֵן נֶחֱרַב בּוֹ הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה וּבַשְּׁנִיָּה. וְרֶמֶז לָזֶה בַּתֵּבוֹת עַל־כֵּן הַמֻּטְעָמוֹת בַּטַּעַם פָּזֵר הַמְּרַמֵּז עַל הַגָּלוּת שֶׁבּוֹ עַם יִשְׂרָאֵל שָׁרוּי בְּפִזּוּר, וְהַתֵּבוֹת לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֻטְעָמוֹת בְּקַדְמָא וְאַזְלָא, לְרַמֵּז שֶׁהָלְכוּ בְּתִשְׁעָה בְּאָב בְּגָלוּת מִפְּנֵי צָר. וְכָתַב עוֹד הַשַּׁ"ךְ שָׁם, שֶׁבַּתֵּבוֹת אֶ"ת גִּי"ד יֵשׁ רֶמֶז לְאַרְבַּע הַתַּעֲנִיּוֹת שֶׁמִּתְעַנִּים מִפְּנֵי הַגָּלוּת אֶ"ת - נוֹטָרִיקוֹן תִּשְׁעָה בְּאָב, גִּי"ד - נוֹטָרִיקוֹן ג' דתשרי, י' בְּטֵבֵת, וְכֵן גִּי"ד בְּגִימַטְרִיָּא י"ז לְרַמֵּז עַל י"ז בְּתַמּוּז. וְלָכֵן מֻטְעָמוֹת הַתֵּבוֹת אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה בְּמֻנַּח רְבִיעִי, לְרַמֵּז עַל אַרְבַּע הַתַּעֲנִיּוֹת שֶׁבָּאוּ לָנוּ בְּעִקְבוֹת הַחֻרְבָּן שֶׁהָיָה בְּיוֹם תִּשְׁעָה בָּאָה הָרָמוּז בְּגִיד הַנָּשֶׁה. (חַסְדְּךָ מֵחַיִּים)

❖

יֶשׁ־לִי רָב אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר־לָךְ (לג, ט)

אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ "וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו" שֶׁשָּׁלַח לְהַחֲזִיר אֶת עֵשָׂו בִּתְשׁוּבָה, וְעַל־דֶּרֶךְ זֶה מִתְבָּאֵר הַפָּסוּק "וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו" שֶׁשָּׁלַח לוֹ תּוֹרָה שֶׁלָּמַד, כְּמוֹ 'וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ', שֶׁסָּבַר יַעֲקֹב שֶׁהַמָּאוֹר שֶׁבַּתּוֹרָה יַחֲזִירוֹ לַמּוּטָב, אַךְ עֵשָׂו אָמַר 'יֶשׁ לִי רָב' - יֶשׁ לִי כְּבָר 'רַב' מִשֶּׁלִּי וְאֵינִי צָרִיךְ לְךָ שֶׁאַתָּה תִּהְיֶה הָרַב שֶׁלִּי וּתְלַמֵּד אוֹתִי תּוֹרָה וּתְשׁוּבָה, 'יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ' - אַתָּה הַחֲזֵק לְעַצְמְךָ אֶת הַתּוֹרָה שֶׁלְּךָ... וְכֵן 'יֶשׁ לִי רָב אָחִי' - דַּי לִי בְּכָךְ שֶׁיֵּשׁ לִי אָח שֶׁהוּא רַב, וְלָמָּה גַּם לִי לִהְיוֹת רַב בְּעַצְמִי? וְלָכֵן תֵּבַת אָחִי מֻטְעֶמֶת בְּזָקֵף גָּדוֹל, לְרַמֵּז לְדִבְרֵי עֵשָׂו 'יֶשׁ לִי רָב אָחִי' - רַב וְדַי לִי בְּכָךְ שֶׁאָחִי הוּא רַבִּי גָּדוֹל כָּזֶה... (דִּבְרֵי יִשְׂרָאֵל)

❖

עַד אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שֵׂעִירָה (לג, יד)

בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה לָמְדוּ חֲזַ"ל מִפָּסוּק זֶה, שֶׁיִּשְׂרָאֵל שֶׁנִּזְדַּמֵּן לוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּדֶּרֶךְ, יַרְחִיב לוֹ הַדֶּרֶךְ. כְּלוֹמַר, אִם הָיָה צָרִיךְ לָלֶכֶת פַּרְסָה, יֹאמַר לוֹ שְׁתֵּי פַּרְסָאוֹת אֲנִי צָרִיךְ לָלֶכֶת, אוּלַי יַמְתִּין הַגּוֹי מִלְּהַכּוֹתוֹ עַד פַּרְסָה שְׁנִיָּה, וּבֵינְתַיִם יִפְרֹשׁ מִמֶּנּוּ לְדַרְכּוֹ וְיִנָּצֵל. וְרֶמֶז לָזֶה בַּתֵּבוֹת "אָבֹא אֶל־אֲדוֹנִי" הַמֻּטְעָמוֹת בְּטַעֲמֵי מַאֲרִיךְ טִרְחָא, כְּלוֹמַר יַאֲרִיךְ אֶת טִרְחַת הַדֶּרֶךְ כְּדֵי לְהִנָּצֵל מֵהַגּוֹי... (תַּפּוּחֵי חַיִּים)

❖

וַיָּבֹזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טִמְּאוּ אֲחוֹתָם (לד, כז)

לָמָּה בָּזְזוּ בְּנֵי יַעֲקֹב אֶת שְׁכֶם? וַהֲרֵי מְעוֹרְרִים בְּכָךְ טַעֲנָה כְּלַפֵּיהֶם שֶׁכָּל הֲרִיגַת בְּנֵי שְׁכֶם לֹא הָיְתָה אֶלָּא כְּדֵי לָקַחַת אֶת מָמוֹנָם? אֶלָּא שֶׁאַדְרַבָּה, בִּקְשׁוּ לְהַזְהִיר אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ נְבָלָה כָּזֹאת, כֵּיוָן שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר מֵהֶם וּמִמָּמוֹנָם שָׂרִיד וּפָלִיט. וְלָכֵן מֻטְעֶמֶת תֵּבַת הָעִיר בְּאֶתְנַחְתָּא, לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ כָּאן הֶפְסֵק בַּמַּעֲשֵׂה, וַיָּבֹזּוּ הָעִיר - לָמָּה? מִפְּנֵי אֲשֶׁר טִמְּאוּ אֲחוֹתָם. (בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע)

פְּנִינֵי אוֹר הַחַיִּים

מִדִּבְרֵי הָאוֹר הַחַיִּים הַקָּדוֹשׁ עַל הַפָּרָשָׁה

וַיִּשְׁלַח (לב, ד)

וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז יְכַוֵּן הַכָּתוּב לִרְמֹז שְׁלֹשָׁה זְמַנִּים שֶׁיִּשְׁתַּנּוּ בָּהֶם בְּנֵי עֵשָׂו, הָאֶחָד יִהְיוּ יַעֲקֹב וְעֵשָׂו בְּמִדַּת הָאַחֲוָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ **עֵשָׂו אָחִיו** וְזֶה הָיָה עַד עֵת הַחֻרְבָּן, וַהֲגַם שֶׁהָיָה זְמַן שֶׁהָיָה אֱדוֹם תַּחַת יַד יִשְׂרָאֵל זֶה הָיָה זְמַן מֻעָט. וְהַשֵּׁנִי מִזְּמַן שֶׁנֶּחֱרַב הַבַּיִת עַד עֵת קֵץ, שֶׁעֵשָׂו בְּמַעֲלָה גְּדוֹלָה וְאֵין מַעֲלַת יִשְׂרָאֵל נִכֶּרֶת לְפָנָיו, וְהוּא שֶׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **אַרְצָה שֵׂעִיר** בְּפַתָּ"ח תַּחַת הָאֶלֶ"ף, לְהַרְאוֹת מַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה. וְהַשְּׁלִישִׁי בַּיָּמִים הַמְקֻוִּים לָנוּ שֶׁתִּהְיֶה אֱדוֹם יְרֵשָׁה, וְהוּא אוֹמְרוֹ **שְׂדֵה אֱדוֹם**, כְּשָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ:

❖

קָטֹנְתִּי וְגוֹ' (לב, יא)

אוֹמְרוֹ **מִכֹּל הַחֲסָדִים** וְאַחַר כָּךְ **מִכָּל־הָאֱמֶת**, וּמִן הָרָאוּי הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים הָאֱמֶת וְאַחַר כָּךְ הַחֶסֶד שֶׁהוּא לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁחֶסֶד אֵל - אֵין כֹּחַ בָּאָדָם לְשַׁלֵּם לְאֵל עֶלְיוֹן, וְאֵלָיו יִקָּרֵא אֱמֶת כִּי אֵין לוֹ תַּשְׁלוּם מֵאָדָם, כְּאוֹמְרוֹ אִם צָדַקְתָּ מַה תִּתֶּן לוֹ, וּכְפִי זֶה יִקָּרֵא חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם זַ"ל חֶסֶד הֶעָשׂוּי עִם הַמֵּתִים קָרוּי שֶׁל אֱמֶת:

עוֹד יְכַוֵּן לוֹמַר שְׁנֵי פִּרְטֵי הַטָּבָה, הָאֶחָד הַחֶסֶד שֶׁנִּתְחַסֵּד עִמּוֹ ה' בְּרֹב טוּב, וְהַשֵּׁנִי שֶׁהֶעֱמִידוֹ בְּיָדוֹ וְלֹא נְתָנוֹ לְלָבָן לִגְזָלוֹ וּלְחָמְסוֹ וְשָׁמַר לוֹ הָאֱמֶת, פֵּרוּשׁ שֶׁהֶעֱמִיד בְּיָדוֹ אֶת הַחֶסֶד. וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת, כִּי לִפְעָמִים יִתְחַסֵּד ה' עִם אָדָם וְיִהְיֶה נִגְזָל מֵהַזּוּלַת לִהְיוֹת בְּחִירִי וַה' יָשׁוּב יְרַחֲמֵהוּ תְּמוּרַת הַנֶּחֱסָר, וְהִנֵּה מְצִיאוּת זֶה הוּא חֲצִי נֶחָמָה לַנִּגְזָל, וְלֹא נֶחָמָה שְׁלֵמָה, כִּי תָּמִיד חוֹשֵׁב בְּחֶסְרוֹנוֹ אֲשֶׁר גְּזָלוֹ הַגַּזְלָן לִשְׁתֵּי סִבּוֹת. הָאַחַת שֶׁיַּחְשֹׁב כִּי אִם לֹא הָיָה גּוֹזְלוֹ הָיָה לוֹ לְתוֹסֶפֶת הַגָּזוּל וְהַנּוֹסָף. וְהַשְּׁנִיָּה עַל־כָּל־פָּנִים יִכְאַב לִבּוֹ עַל הַגַּזְלָן אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִצְלִיחַ, מַה־שֶּׁאֵין כֵּן אִם יַעֲשֶׂה ה' הַשְׁלָמַת הַגְּזֵלָה מֵהַגַּזְלָן עַצְמוֹ, שֶׁיּוֹצִיא בָּלְעוֹ מִפִּיו נֶחָמָה זוֹ נֶחָמָה, וְהוּא מַה שֶּׁעָשָׂה לְיַעֲקֹב שֶׁהָיָה מְשַׁלֵּם לוֹ מִנִּכְסֵי גַּזְלָן עַצְמוֹ, הוּא לָבָן, דִּכְתִיב וַיַּצֵּל אֱלֹקִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן־לִי שֶׁהָיָה מוֹצִיא בָּלְעוֹ שֶׁל לָבָן מִפִּיו וּמַחֲזִיר מָמוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וּמִכָּל־הָאֱמֶת**, וְנָכוֹן:

❖

הַצִּילֵנִי נָא (לב, יב)

עוֹד יְכַוֵּן לְהַזְכִּיר רִשְׁעוּתוֹ שֶׁל עֵשָׂו. הָאַחַת **מִיַּד אָחִי** - וְהוּא מְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת אָחִיו, הַאִם יֵשׁ רָשָׁע כָּזֶה? וְיֵשׁ בַּדִּין לְהַשְׁפִּילוֹ לִפְנֵי יַעֲקֹב. וְעוֹד, **מִיַּד עֵשָׂו** - שֶׁמְּפֻרְסָם בְּרֶשַׁע לְבַד מֵעוֹן זֶה, וְלֹא יִמּוֹט צַדִּיק לִפְנֵי רָשָׁע:

❖

עִזִּים מָאתַיִם וְגוֹ' (לב, טו)

שָׁמַעְתִּי מִמּוֹרִי זְקֵנִי זצוק"ל, שֶׁנִּתְכַּוֵּן יַעֲקֹב בַּחֶשְׁבּוֹן שֶׁשָּׁלַח מִבַּעֲלֵי־חַיִּים כְּחֶשְׁבּוֹן שֵׂעִיר שֶׁעוֹלֶה בּוֹ תק"ף, וְלָזֶה שָׁלַח בְּחֶשְׁבּוֹן עִזִּים וּרְחֵלִים ת"מ, וּגְמַלִּים שְׁלֹשִׁים עִם בְּנֵיהֶם הֵם שִׁשִּׁים, הֲרֵי ת"ק, פָּרוֹת וּפָרִים חֲמִשִּׁים אֲתוֹנוֹת וַעְיָרִים שְׁלֹשִׁים, הֲרֵי תק"ף, לְשַׁבֵּר תָּקְפּוֹ:

❖

עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ וְגוֹ' (לב, לג)

פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁנִּזְדַּעְזֵעַ הַגִּיד מִמְּקוֹר הַקְּדֻשָּׁה וְשָׁלַט בּוֹ הַקְּלִפָּה בְּחִינָה זוֹ בְּכָל־מָקוֹם שֶׁהִיא נִטְמְאָה וַאֲסָרָהּ הַבּוֹרֵא כִּי הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְתִמְצָא סוֹד בָּזֶה כִּי גִּיד זֶה אֵין בּוֹ טַעַם וְהוּא סִמָּן לִבְחִינַת הַקְּלִפָּה כִּי אֵין בָּהּ טַעַם כֵּיוָן שֶׁנֶּעֶקְרָה קְדֻשָּׁה מִמֶּנּוּ, וְיֵשׁ בָּזֶה פְּשָׁטִים לוֹמַר אֶלָּא שֶׁהָעִקָּר כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי:

❖

וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם (לג, יח)

צָרִיךְ לָדַעַת מַה כַּוָּנָתוֹ בְּאוֹמְרוֹ **שָׁלֵם**, וְרַבּוֹתֵינוּ זַ"ל אָמְרוּ דְּרָשׁוֹת. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת הַכָּתוּב בְּאוֹמְרוֹ **בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם** אֵין יָדוּעַ הַמְכֻוָּן בָּזֶה. וְרַשִּׁ"י זַ"ל פֵּרֵשׁ, כְּאָדָם הָאוֹמֵר וְכוּ' יְעֻיַּן דְּבָרָיו. וְדָבָר זֶה יָדוּעַ הוּא מִסִּפּוּרִים הַקּוֹדְמִים. אָכֵן נִרְאֶה, כִּי יוֹדִיעַ הַכָּתוּב, כִּי מַה שֶּׁחִסֵּר מִנְּכָסָיו יַעֲקֹב אָבִינוּ בַּמִּנְחָה אֲשֶׁר נָתַן לְעֵשָׂו, הִשְׁלִים ה' חֶסְרוֹנוֹ שֶׁחִסֵּר מִנְּכָסָיו שֶׁהֵבִיא מִפַּדַּן אֲרָם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם וְגוֹ' בְּבֹאוֹ מִפַּדָּן וְגוֹ'**, פֵּרוּשׁ שָׁלֵם בִּנְכָסִים כְּשִׁעוּר בּוֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם, וַהֲגַם שֶׁנִּכָּה מֵהֶם בְּמִנְחָה גְּדוֹלָה אַף־עַל־פִּי־כֵן ה' שִׁלֵּם לוֹ, וְהִיא בִּרְכַּת כֹּל שֶׁנָּתַן לוֹ ה' כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה:

❖

וַיִּסָּעוּ וַיְהִי וְגוֹ' (לה, ה)

אוּלַי שֶׁחִדּוּשׁ יַשְׁמִיעֵנוּ, כִּי הֲגַם שֶׁנָּסְעוּ מִשָּׁם וְזֶה יַגִּיד עַל עֲנַף הַבְּרִיחָה, אַף־עַל־פִּי־כֵן **וַיְהִי חִתַּת וְגוֹ'**. אוֹ עַל־זֶה הַדֶּרֶךְ, הֲגַם שֶׁרָאוּ שֶׁמָּלְטוּ מִיָּדָם וְהָלְכוּ לָהֶם, אַף־עַל־פִּי־כֵן נָפְלָה עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וְלֹא רָדְפוּ וְהִסְכִּימוּ עַל מְלִיטָתָם:

עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל

אֶחָד מִגְּדוֹלֵי צַדִּיקֵי הַחֲסִידוּת בְּהֵיכָלוֹ שֶׁל הַמַּגִּיד מִמֶּזְרִיטְשׁ, הָיָה רַבִּי מָרְדְּכַי מִנֶּשְׁכִּיז, שֶׁנּוֹדַע בְּאֶחָד מִגְּדוֹלֵי דּוֹרוֹ, גָּאוֹן מֻפְלָג בְּכָל חַדְרֵי תּוֹרָה, צַדִּיק מוּשׁל יִרְאַת אֱלֹקִים וּפוֹעֵל יְשׁוּעוֹת. נֶשְׁכִּיז, בָּהּ נוֹלַד בִּשְׁנַת תק״ח, הָיְתָה עֲיָרָה קְטַנָּה בְּווֹהלִין שֶׁהִשְׁתַּיְּכָה לְאָצִיל פּוֹלָנִי, וְאַחֲרֵי חֲלֻקַּת פּוֹלִין מִשְּׁנַת תקל״ב וְאֵילָךְ עָבְרָה לִידֵי מַלְכוּת רוּסְיָה. לְאַחַר נִשּׂוֹאָיו עִם בַּת ר׳ יוֹסֵף מִלֶּשְׁנוֹב, הִשְׁתַּקֵּעַ בַּעֲיָרָה זוֹ שֶׁשָּׁכְנָה בְּגָלִיצְיָה תַּחַת הַשִּׁלְטוֹן הָאוֹסְטְרִי־הַנְּגָרִי. לֶשְׁנוֹב הָיְתָה סְמוּכָה לָעִיר הַנּוֹדַעַת בְּרוֹד, וּבְהַשְׁפָּעָתוֹ שֶׁל הַמַּגִּיד רַבִּי יְחִיאֵל מִיכֶל מִזְּלוֹטְשׁוֹב, שֶׁפִּצְּעִירוּתוֹ עוֹד הָיָה מִתַּלְמִידֵי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב וְאַחֲרָיו הָיָה מִגְּדוֹלֵי תַּלְמִידֵי הַמַּגִּיד מִמֶּזְרִיטְשׁ, הִתְוַדַּע הָעִלּוּי הַצָּעִיר ר׳ מָרְדְּכַי לְעוֹלָמָהּ שֶׁל הַחֲסִידוּת. הוּא דָּבַק בְּרַבּוֹ רַבִּי מֵיכֶל מִמֶּזְרִיטְשׁ, וְהָיָה מִצְּטָרֵף אֵלָיו בְּקִבְיעוּת בְּנִסִיעוֹתָיו לְמֶזְרִיטְשׁ.

לְאַחַר שֶׁהִסְתַּיְּמוּ שָׁנוֹת הַ״קֶעסְט׳ עַל שֻׁלְחַן חוֹתְנוֹ, נָסַע ר׳ מָרְדְּכַי לִשְׁלֹחַ יָדוֹ בְּמִסְחָר, אַךְ רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ הָיָה בַּעֲבוֹדָתוֹ בַּקֹּדֶשׁ וּבִלְמוּד הַתּוֹרָה וְהִגִּיעַ עַד פִּתְ״חֶם. בְּנֵי מִשְׁפָּחַת אִשְׁתּוֹ נִסּוּ לְהַשְׁפִּיעַ עָלָיו לְהִתְפָּרֵד מִמֶּנּוּ, אַךְ הִיא מֲאָנָה בִּרְאוֹתָהּ אֶת דְּבֵקוּתוֹ הַגְּדוֹלָה לְתוֹרָה. בְּאֶחָד מִימֵי הַחֹרֶף הַקָּשִׁים, כַּאֲשֶׁר הַקֹּר הִכָּה בַּבַּיִת הָרֵיק וְהַדַּל שֶׁאֵין עֲצִים לְחַמֵּמוֹ לֹא הָיוּ בּוֹ, עָקְרָה הָאִשָּׁה בְּמַלְאַכְתָּהּ כְּשֶׁהִיא עֲטוּפָה בְּבָרִים וּכְסָתוֹת מֵחֲמַת הַקֹּר. הָרָעָב וְהַקֹּר הִצִּיקוּ לָהּ וְהִדְאִגָה מֵהַבָּאוֹת כַּרְסָמָה בְּלִבָּהּ, אַךְ כְּשֶׁרָאֲתָה אֶת בַּעֲלָהּ הוֹגֶה בַּתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, כַּאֲשֶׁר אוֹר עָלְאִי בּוֹהֵק מִמְּצָחוֹ הָרָם וְכֻלּוֹ דָּבוּק בְּקוֹנוֹ בְּדִבְקוּת, הִסְכִּימָה לְהַמְשִׁיךְ לְחַיּוֹת חַיֵּי צַעַר וּבִלְבַד שֶׁתִּזְכֶּה לִשְׁהוֹת בְּמְחִצָּתוֹ שֶׁל אִישׁ הַקָּדוֹשׁ. בֵּינְתַיִם הִכִּירוּ בּוֹ אַנְשֵׁי לֶשְׁנוֹב וְעָמְדוּ עַל מַעֲלָתוֹ הָרָמָה, וּמְנוּהוּ לְכַהֵן בְּרַבָּנוּת הַקְּהִלָּה. פַּרְנָסָתוֹ הָיְתָה מֻעָטֶת וְהִסְפִּיקָה בְּקֹשִׁי לְלֶחֶם צַר וּמַיִם לַחַץ, אוּלָם הֵם הִסְתַּפְּקוּ בְּמַעַט וְהָיוּ שְׂמֵחִים בְּחֶלְקָם. לְיָמִים, כַּאֲשֶׁר זָרְחָה שִׁמְשׁוֹ וְהוּא הִתְפָּרְסֵם כְּאֶחָד מִגְּדוֹלֵי הַצַּדִּיקִים בָּאָרֶץ וְרַבִּים שֶׁחָרוּ לְפִתְחָם, זָכוּ לִתְוָרָה וּגְדֻלָּה בְּמָקוֹם אֶחָד, כִּי סוֹף הַבְּדוֹד לְבוֹא.

מִסִּפּוּר, כִּי בְּתִקוּפַת כְּהֻנָּתוֹ כְּרַב בְּלֶשְׁנוֹב, עָמְדוּ לְפָנָיו שְׁנֵי בַּעֲלֵי־דִּין כְּדֵי לְפַשֵּׁר בֵּינֵיהֶם, וּבֵינְתַיִם הִשְׁלִישׁוּ אֶצְלוֹ הוֹן רַב וַחֲפָצִים יְקָרִים. לַיְלָה אֶחָד חָדְרוּ גַּנָּבִים מִבַּעַד לַחַלּוֹן וְנָטְלוּ עִמָּם אֶת הַפִּקָּדוֹן הַיָּקָר. הִצְטַעֵר רַבִּי מָרְדְּכַי מְאֹד, אַךְ אִשְׁתּוֹ הַצַּדְקָנִית נִחֲמָה אוֹתוֹ וּמָסְרָה בְּיָדוֹ אֶת הַ״שְׁטֶעְרְן טִיכְל׳ שֶׁבִּדְּדָה, מִטְפַּחַת רֹאשׁ יְקָרָה שֶׁבִּימֵי קֶדֶם נָהֲגוּ לְהַעֲנִיקָהּ כְּמַתָּנָה לְכַלָּה, וְהִיא מְשֻׁבָּצוֹת בָּהּ אֲבָנִים טוֹבוֹת וְיִקְרוֹת־עֵרֶךְ, כְּדֵי שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה וּבְתַמּוּרָתָהּ יוּכַל לְהַשִּׁיב אֶת עֶרֶךְ הַפִּקָּדוֹן. הִתְגַּלְגְּלוּ הַדְּבָרִים מִן הַשָּׁמַיִם, וְאִימַת ה׳ נָפְלָה עַל הַגַּנָּבִים. הֵם הִתְנַחֲמוּ עַל מַעֲשֵׂה הַגְּנֵבָה הַנִּפְשָׁע, וְהֵשִׁיבוּ אֶת הַפִּקָּדוֹן הַגָּנוּב אוֹתוֹ הִשְׁלִיכוּ פְּנִימָה מִבַּעַד לַחַלּוֹן. אָמַר רַבִּי מָרְדְּכַי לָרַבָּנִית הַצַּדְקָנִית: ״אֵין לִי סֻפָּק, כִּי בִּזְכוּתֵךְ הֵשִׁיבוּ הַגַּנָּבִים אֶת הַגְּנֵבָה, שֶׁבֵּן מוּטָּב הָיִית לָתֵת אֶת הָאוֹצָר הַיָּקָר שֶׁלָּךְ לְשֵׁם כָּךְ, וּמַבְטִיחַ אֲנִי לָךְ שֶׁכַּאֲשֶׁר יַרְחִיב ה׳ אֶת גְּבוּלֵנוּ וְיַרְוִיחַ לָנוּ, אֶקְנֶה לָךְ ׳שְׁטֶעְרְן טִיכְל׳ יָקָר־עֵרֶךְ תְּמוּרַת שִׁלְשָׁה אֲלָפִים רַבָּל־כֶּסֶף״. עָבְרוּ שָׁנִים אֲרֻכּוֹת, וּבְעֶרֶב יָמָיו כַּאֲשֶׁר אָכַן כְּבָר הָיָה בְּיָכְלָתוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק וּבִקֵּשׁ לְמַלֵּא אֶת הַבְטָחָתוֹ, אָמְרָה לוֹ צַדְקָנִית גְּדוֹלָה זוֹ: ״לָמָּה לִי זֶה? וַהֲלֹא זָכִיתִי לְהֶעָמִיד שִׁלְשָׁה בָּנִים צַדִּיקִים (רַבִּי יוֹסֵף מֵאוֹסְטִילָה, רַבִּי יַעֲקֹב אַרְיֵה, וְרַבִּי יִצְחָק מִנֶּשְׁכִּיז), וְהֵם יִקְרִים לִי יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר שִׁלְשָׁה אֲלָפֵי הֶרְבָּלִים שֶׁל הַשָּׁבִים״...

מִלֶּשְׁנוֹב עָבַר רַבִּי מָרְדְּכַי לְכַהֵן בְּרַבָּנוּת קוֹבְּלָא וּלְאַחַר מִכֵּן בְּלוּדְמִיר. מִשָּׁם שָׁב לְנֶשְׁכִּיז עִירַת הַלֵּדְתּוֹ, וּבָהּ הֵחֵל לְהַנְהִיג עֲדָה בִּישְׂרָאֵל לְאַחַר הִסְתַּלְּקוּת רַבּוֹ הַמַּגִּיד מִזְּלוֹטְשׁוֹב. נִתְפָּרְסֵם כְּבַעַל־מוֹפֵת וּפוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּאֹפֶן נֶעֱלֶה מִבִּינַת אֱנוֹשׁ, וּמִכָּל קְצְוֵי אֶרֶץ נָהֲרוּ אֵלָיו הֶמּוֹנִים בְּעִנְיַן הַתְּרַת עֲגוּנוֹת וְרִפּוּי חוֹלִים. גְּדוֹלֵי הַדּוֹר הֶעֱרִיצוּהוּ וְהִרְבּוּ לְשַׁבְּחוֹ, וּמִסִּפָּר כִּי ׳הַחוֹזֶה׳ מִלֻּבְלִין נָסַע אֵלָיו לְאַחַר שֶׁשָּׁמַע בְּרוֹז מִן־הַשָּׁמַיִם: ״מָרְדְּכַי בֶּן גִּיטֶל - בְּלֻתִּי לָהּ׳ לְבַדּוֹ״.

אֶת הַמַּעֲשֶׂה דְּלְהַלָּן, סִפֵּר הֶחָסִיד ר׳ זוּשָׁא בְּרַנְדְּוִין שֶׁקִּבְּלוֹ מִדּוֹדוֹ רַבִּי אַבְרָהָם בְּרַנְדְּוִין, וְהוּא סִפְּרוֹ לְרַבִּי סָנְדֶּר אוּרִי יַחַד עִם שְׁנֵי סִפּוּרֵי מוֹפֵת נוֹסָפִים, כְּשֶׁהוּא מַדְגִּישׁ וְאוֹמֵר לוֹ: ״מַעֲשֶׂה זֶה טוֹב לְךָ לְדַעַת, כְּדֵי שֶׁתִּתְלַמֵּד מִזֶּה כֵּיצַד לְנַהֵג כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי יְזַדְּמֵן לְבֵיתְךָ, וְתֵדַע אֵיךְ לְכַבְּדוֹ וּלְהַצִּיעַ לוֹ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה לְהֵיטִיב אֶת לִבּוֹ״.

וּמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה כָּךְ הָיָה. בְּאַחַת מִנְּסִיעוֹתָיו הָרְבּוֹת שֶׁל רַבִּי מָרְדְּכַי מִלֶּכְוִיטְשׁ אֶל רַבּוֹ הַמַּגִּיד מִזְּלוֹטְשׁוֹב, הֶחֱלִיט לְהֶחְמִיר עַל עַצְמוֹ וּלְהוֹסִיף גְּדֵרִים וְחֻמְרוֹת עַל פְּרִישׁוּתוֹ הָרַבָּה, וְנָמַר בְּדַעְתּוֹ לָבַל יְבַקֵּשׁ מֵעַצְמוֹ לְקַבֵּל מָזוֹן וּמַשְׁקֶה מִכָּל אָדָם בָּעוֹלָם. ״אִם יַצִּיעוּ לִי יְהוּדִים לֶאֱכֹל אֲצָלָם, אַסְבִּים לְכָךְ, אוּלָם מֵעַצְמִי לֹא אֲבַקֵּשׁ לֶאֱכֹל, וַיְהִי מֶה״. אֶל הַדֶּרֶךְ הָאֲרֻכָּה מִנֶּשְׁכִּיז שֶׁבְּווֹהלִין וְעַד זְלוֹטְשׁוֹב שֶׁבְּמֶחוֹז לִבּוֹב, יָצָא רַבִּי מָרְדְּכַי בְּתְחִלַּת הַשָּׁבוּעַ מִיָּד לְאַחַר הַשַּׁבָּת, כְּשֶׁצְּרוֹרוֹ רֵיק מִכָּל מַאֲכָל. הַיָּמִים עוֹבְרִים בָּזֶה אַחַר זֶה, רַבִּי מָרְדְּכַי מִשְׁתַּדֵּל לְהַעֲיִפוֹת אֶת רַגְלָיו הָעֲיֵפוֹת בְּדַרְכּוֹ, וּבֵינְתַיִם אַף אֶחָד לֹא פּוֹנֶה אֵלָיו וְלֹא מְנַסֶּה לְהַצִּיעַ לוֹ דָּבָר־מַאֲכָל בְּלֶשְׁהוּ. פִּיו יָבֵשׁ וּבִטְנוֹ מְקַרְקֶרֶת, בְּמֶעֱט שֶׁהוּא כָּבָר נִשְׁבָּר וְנִכְנָע לִרְעֲבוֹנוֹ וּמַחֲלִיט לְהִתְדַּפֵּק עַל אַחַד הַבָּתִּים שֶׁמִּזְּוִזָּה בְּפִתְחוֹ, כְּדֵי לְבַקֵּשׁ אֶת חֶסְדָּם שֶׁל יְהוּדִים רַחֲמָנִים, אוּלָם הוּא מִתְחַזֵּק בְּהַחְלָטָתוֹ הַנְּחוּשָׁה וּמַמְשִׁיךְ בְּדַרְכּוֹ. כָּךְ עָבְרוּ כְּמֶעֱט כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, בְּלִי מָזוֹן וּמִחְיָה, עַד שֶׁהוּא כָּבָר מֻרְגָּשׁ כִּי עוֹד רֶגַע וְנִשְׁמָתוֹ פּוֹרַחַת מִמֶּנּוּ. וְהִנֵּה הִגִּיעַ יוֹם חֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת, וְרַבִּי מָרְדְּכַי כְּבָר עוֹמֵד בְּסָמוּךְ לְמָחוֹז חֶפְצוֹ הָעִיר זְלוֹטְשׁוֹב, וּלְפָנָיו עֲיֵרָה קְטַנָּה שֶׁעֲמָדָה בְּעִבּוּרָהּ שֶׁל זְלוֹטְשׁוֹב. הוּא מַרְגִּישׁ בְּתִכּוּנָה גְּדוֹלָה לְיֵד בֵּית הָאַכְסַנְיָה הַגְּדוֹלָה, וְרָאָה כֵּיצַד מִתְכּוֹנְנִים לַעֲרֹךְ שִׂמְחָה בְּלֶשְׁהִי בַּמָּקוֹם. מְשָׁרְתִים עָמְלוּ בַּעֲרֵיכַת שֻׁלְחָנוֹת וְהַעֲמָדַת כִּסְאוֹת מִסָּבִיב, וּמֵהַמִּטְבָּח נִשְׁאוּ רֵיחוֹת עִזִּים שֶׁל תַּבְשִׁילִים טְעִימִים שֶׁהִכּוּ בְּאַפּוֹ. תִּקְוָה עָלְתָה בְּלִבּוֹ שֶׁל רַבִּי מָרְדְּכַי, כִּי בְּוַדַּאי עוֹד מְעַט יְתַאֲפְּפוּ בְּנֵי הָעֲיֵרָה לְרֶגֶל הַשִּׂמְחָה, וְאָז יַעֲלֶה בְּיָדוֹ לְהִתְפַּנֵּס אַף הוּא אֶל הַמָּקוֹם וּלְהִצְטָרֵף אֶל הַסּוֹעֲדִים מִבְּלִי שֶׁיְּצְטָרֵךְ לְבַקֵּשׁ בְּעַצְמוֹ מָנָת מָזוֹן, אֶלָּא שֶׁמִּשּׁוּם־מָה נִטְפַּל אֵלָיו הַמְּאֹרָח אֲבָל הַצְלָחָה לְהִכָּנֵס אֶל הַחֶדֶר הַגָּדוֹל בּוֹ הִתְכּוֹנְנוּ לִקְרַאת הַשִּׂמְחָה, אֶלָּא שֶׁמִּשּׁוּם־מָה נִטְפַּל אֵלָיו הַמְּאֹרָח

יוֹסִיף דַּעַת

בְּסוֹף פָּרָשַׁת וַיִּשְׁלַח מְנוּיִים בַּתּוֹרָה שְׁמוֹנַת מַלְכֵי אֱדוֹם "אֲשֶׁר מָלַכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלָךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", וְהַרִּשִׁימָה נִשְׁנְתָה גַּם בְּסֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים עַל־מְעַט שִׁינּוּיִים.

הָרַמְב"ם בְּ"מוֹרֶה נְבוֹכִים" נוֹתֵן טַעַם לְכָל סִיפּוּר הַמְּוֻזְכָּר בַּתּוֹרָה שֶׁנִּכְתַּב כָּל אֶחָד לְתוֹעֶלֶת הַכְּרָחִית, וְהַסְּבִיבָה לְאַזְכּוּר מַלְכֵי אֱדוֹם עִם מְקוֹמוֹת מוֹצָאֵיהֶם הִיא, כְּדֵי לְזָרֵז אֶת יִשְׂרָאֵל בְּמַצְוֹת "מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ", לְהַעֲמִיד מֶלֶךְ דּוֹרֵשׁ מִתּוֹךְ יִשְׂרָאֵל וְלֹא מֵעַם זָר, שֶׁכֵּן רָאִינוּ בְּמַלְכֵי אֱדוֹם שֶׁכּוּלָּם הָיוּ מִמּוֹצָא זָר וְלָכֵן הִשְׁתַּלְּטוּ עַל בְּנֵי עֵשָׂו וְהִשְׁפִּילוּ אוֹתָם, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה מִתְרַחֵשׁ אִילּוּ הָיוּ בְּנֵי עֵשָׂו מַמְלִיכִים עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מִתּוֹךְ עַצְמָם.

מִפְּרִשֵׁי הַתּוֹרָה הִתְאַמְּצוּ לְהָבִין אֶת תְּקוּפַת מַלְכֵי אֱדוֹם אֵלּוּ, וּמֵיהוּ הַמֶּלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר שֶׁמַּלְכִים אֵלּוּ מָלְכוּ לִפְנֵינוּ. רַבִּי אַבְרָהָם אִבֶן־עֶזְרָא מֵבִיא כִּי הַכַּוָּנָה עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁעֲלֵיו נֶאֱמַר "וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ" (כִּפְי שֶׁדָּרְשׁוּ חז"ל בְּמִדְרַשׁ רַבָּה), וְשִׁמּוּנָה מַלְכֵי אֱדוֹם אֵלּוּ מָלְכוּ בְּאֱדוֹם עַד לִפְנֵי תְּקוּפָתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְאֵל תִּתְמַהּ עַל רִיבּוּי הַמְּלָכִים בְּאֱדוֹם, שֶׁהֲרֵי תְּקוּפָתָם נִמְשְׁכָה מֵאז שֶׁהִשְׁתַּקְּעוּ בְּנֵי עֵשָׂו בְּאֱדוֹם אֲחֲרֵי מוֹת עֵשָׂו וְעַד יְצִיאַת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, שֶׁהִיא תְּקוּפָה הַמְקֻבֶּלֶת בְּאֹרֶךְ לְזֹמֶן מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ כְּפָלַיִם בְּמִסְפָּרָם כְּנֶגֶד מַלְכֵי אֱדוֹם. עוֹד מֵבִיא אִבֶן־עֶזְרָא בְּשֵׁם אֵלּוּ שֶׁהָיוּ עוֹד לִפְנֵי תְּקוּפָתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְאֵל תִּתְמַהּ עַל רִיבּוּי הַמְּלָכִים בְּאֱדוֹם, שֶׁהֲרֵי נִבּוֹאָה נִכְתְּבָה זֹאת הַפָּרָשָׁה", וּלְאַחַר מִכֵּן כּוֹתֵב: "וְהִיצְחָקִי אָמַר בְּסִפְרוֹ, כִּי בִּימֵי יְהוֹשָׁפָט נִכְתְּבָה זֹאת הַפָּרָשָׁה, וּפֵירֵשׁ הַדְּוֹרוֹת כִּרְצוֹנוֹ, הֵכִי קָרֵא שְׁמוֹ יִצְחָק? כָּל הַשּׁוֹמֵעַ יִצְחָק לוֹ! כִּי אָמַר הַדּוֹד הוּא הַדּוֹד הָאֱדוֹמִי (שְׁבִימֵי שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ. בְּאֹמֶת כְּתוּב אַצְלוֹ 'הַדַּר' בְּרֵי"שׁ, אַךְ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים כְּתוּב 'הֲדַד' בְּדָל"ת), וְאָמַר כִּי מֵהֵיטַבְאל אַחוֹת תַּחְפְּנֵחס (מֵהֵיטַבְאל אֵשֶׁת הֲדַד שֶׁבְּפֵרוּשֵׁנוּ, הִיא אַחוֹת תַּחְפְּנֵחס [תַּחְפְּנֵס] אֵשֶׁת פַּרְעֹה שֶׁאוֹתָהּ נָתַן לְהֲדַד הָאֱדוֹמִי), וְחִלְּילָה חִלְּילָה שֶׁהֲדַבָּר כְּמוֹ שֶׁדִּיבֵּר עַל יְמֵי יְהוֹשֻׁפָט, וְסִפְּרוּ רְאוּ לְהִישָּׁרֵף, וְלָמָּה תָּמָה עַל מוֹנֶה מְלָכִים שֶׁמְּלֹכוּ שָׁהֵם רַבִּים? וְהִגִּיד מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל כְּפָלַיִם בְּמִסְפָּר, וְשֵׁנִי אֵלֶּה הַמְּלָכִים קְרוֹבִים לִשְׁנֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, גַּם מַלְכֵי יְהוּדָה רַבִּים הֵם מִמַּלְכֵי אֱדוֹם עַד יְמֵי מֹשֶׁה. וְהָאֱמֶת שֶׁפֵּירוּשׁ לְפָנֵי מְלָךְ־מֶלֶךְ עַל מֹשֶׁה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן כָּתוּב וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ".

לֹא בְּרוּכָה זְהוּתוֹ שֶׁל 'הִיצְחָקִי' אוֹתוֹ כִּינָה אִבֶן־עֶזְרָא 'הַמְהֻבָּל', 'הַמְשֻׁגָּע' וְכֵן 'הַמּוּכָה בְּסַנְוֵרִים'. קָשֶׁה לוֹמַר כִּי כְּוַונָתוֹ לִדְבֵי יִצְחָק בֶּן יְשׁוּעַ הַסְּפַרְדִּי אוֹתוֹ מִזְכִּיר אִבֶן־עֶזְרָא בְּסִפְרוֹ 'מֹאזְנַיִם', שֶׁכֵּן הוּא מִזְכִּירוֹ תָּמִיד בְּדֶרֶךְ כְּבוֹד, וְכֵן לְעֵגָ לוֹ וְכָתַב שֶׁרָאָה לְשׁוֹרֵר סְפָרוֹ; וְלֹכֵן מְשַׁעֲרִים שֶׁהַכַּוָּנָה לְחֹכֵם יִצְחָק בֶּן שְׁלֹמֹה הַיְשְׂרְאֵלִי הָרוֹפֵא בֶּן־דּוֹרוֹ שֶׁל רַב סַעְדְיָה גָּאוֹן, אוּלָם קָשֶׁה לְקַבֵּל זֵיהוּי זֶה שֶׁכֵּן הָיָה חָכָם נוֹדָע וּמְקוֹבָל, וְאֵילוּ אִבֶן־עֶזְרָא מַזְכִּירוֹ תָּמִיד לְגַנַּאי וְאַף לוֹעֵג לוֹ כַּאֲמוּר, כְּשֵׁם שֶׁלּוֹעֵג לְבֶן־אַפְרַיִם וּבֶן־זוֹטָא שֶׁהֵיוּ קְרוֹבִים. אֲחֵרִים נִיסּוּ לְזַהוֹתוֹ עִם מְחַבֵּר "הַשְׁאֵלוֹת הָעַתִּיקוֹת" שֶׁקִּטְעִים מִמֶּנּוּ שָׂרְדוּ בְּגְנִיזַת קַהִירְיָה, אוֹ עִם יוֹנָה אִבֶן־ג׳נַאח הַמְדַקְדֵּק הַמְפוּרְסָם, אַךְ מִכָּל הַהַשְׁעָרוֹת לֹא יָצְאוּ, וַייתָכֵן שֶׁכְּוַונָתוֹ לִפַּרְשָׁן שִׁטְחִי לֹא יְדוּעַ וְבַעַל נְטִיָּה בִּיקוֹרְתִּית שֶׁבּוֹ נִלְחַם אִבֶן־עֶזְרָא, וּמִתּוֹךְ יַחַס שְׁלִילִי אֵלָיו לֹא קָרָאוּ אֲפִילוּ בִּשְׁמוֹ.

הָרַעְיוֹן שֶׁל 'הִיצְחָקִי' עַל כְּתִיבָה מְאוּחֶרֶת בַּתּוֹרָה נוֹגֵד אֶת אַחַד מִי"ג עִיקְרֵי הָאֱמוּנָה שֶׁנִּקְבְּעוּ בִּידֵי הָרַמְב"ם: "הָאוֹמֵר שֶׁאֵין הַתּוֹרָה מֵעַם ה' אֲפִילוּ פָּסוּק אֶחָד אֲפִילוּ תֵּיבָה אַחַת, אִם אָמַר מֹשֶׁה אָמַרוּ מִפִּי עַצְמוֹ - הֲרֵי זֶה כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה"; וְכֵן כָּתַב הָרַמְב"ן בְּהַקְדָּמָה לְפֵירוּשׁוֹ לַתּוֹרָה: "אֲבָל זֶה אֱמֶת וּבְרוּר הוּא, שֶׁכָּל הַתּוֹרָה מִתְּחִלַּת סֵפֶר בְּרֵאשִׁית עַד לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל הִגִּיעַ מִפִּיו אֶל הַקָּב"ה לְאוֹזְנֵי שֶׁל מֹשֶׁה". אֶלָּא שֶׁהֵיוּ פְּרוּשִׁים בִּתְקוּפַת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁבְּכָל־זֹאת סָבְרוּ זֹאת לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל־מִקְרָא, אַף שֶׁקָּשֶׁה לְקַבֵּל אֶת הַדְּבָרִים. כָּךְ הִסְבִּיר בְּ"אוֹת נֶפֶשׁ" הַמְיוּחָס לְרַבִּי יְדַעְיָה הַפְּנִינִי לְגַבֵּי שֵׁם הַמָּקוֹם 'דִּן' שֶׁנִּקְרָא עַל־לְפָנִים לַיִשׁ, וְרַק אַחֲרֵי בִּיבּוּשׁ הַמָּקוֹם בִּידֵי שִׁבְטוֹ דָּן נִקְרָא עַל־שְׁמוֹ; וְכֵן בְּיֵאוֹר רַבִּי שְׁלֹמֹה הִצְרַפְתִּי אֶת הַשֵּׁם עַזָּאזֵל שֶׁבַּתּוֹרָה; וְכֵן בְּפֵירוּשׁ רַבִּי יְהוּדָה הַחָסִיד לַתּוֹרָה עַל הַפְּסוּק "וְנַעֲבֹר מֵאֵת אַחֵינוּ בְּנֵי־עֵשָׂו הַיּוֹשְׁבִים בְּשֵׂעִיר מִדֶּרֶךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמֵעְצְיוֹן גָּבֶר", וְתָמוּהַּ אֵיךְ בָּאוּ לְעֲצִיוֹן גָּבֶר וְהֹלֹא שֶׁל אֱדוֹם הָיְתָה? אֶלָּא שֶׁאָכֵן לֹא הָיְתָה שֶׁל אֱדוֹם, וְאַחֲרֵי שֶׁנִּשְׁבָּה מֶלֶךְ אֱדוֹם אֶת מְהֵיטַבְאל בַּת־מִטְרֵד הַכְּנִיסָה לוֹ אֶת עֲצִיוֹן גָּבֶר וּמִשָּׁם הָיוּ מְבִיאִים זָהָב לְמַלְכוּת, וְזֶה הַפֵּירוּשׁ "בַּת מִי זָהָב" - "שֶׁהַכְּנִיסָה לוֹ עִיר שֶׁמְּמֶנָּה הוֹלְכִים בְּמִים עַד הַזָּהָב", וְכֹתֵב "וְזֹאת עֲדַיִן לֹא נַעֲשְׂתָה בִּימֵי מֹשֶׁה כִּי אִם לְפָנֵי מֶלֶךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, פֵּירוּשׁ קוֹדֵם שֶׁמָּלַךְ שָׁאוּל אַחֲרֵי־כֵן, אֲבָל בִּימֵי שְׁלֹמֹה כְּבָר נַעֲשָׂה, לְכֵן כָּתַב בִּימֵי כְּנֹסֶת הַגְּדוֹלָה בְּחוֹמֶשׁ, שֶׁלֹּא תִּתְמַהּ אֵיךְ בָּא עֲצִיוֹן גָּבֶר לֶאֱדוֹם כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים". אַף אִבֶן־עֶזְרָא עַצְמוֹ רָמַז פְּעָמִים רַבּוֹת בְּפֵירוּשׁוֹ שֵׁישׁ תֵּיבוֹת בַּעֲלוֹת סוֹד בַּתּוֹרָה, וְכוֹתֵב לְעִתִּים עַל־יְדֵיהֶן: "וְאִם תִּבִּין סוֹד הַשָּׁנִים עִשֵּׂר", וְיֵשׁ שֶׁהֵבִינוּ כִּי כַּוָּנָתוֹ לִי"ב הַפְּסוּקִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁאָמְרוּ חז"ל שֶׁיְּהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן כָּתַבָם, וּבְדוֹמֶה לָהֶם גַּם אוֹתָם פְּסוּקִים נִכְתְּבוּ בְּאִיחוּר וְלֹא עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, אַךְ הוּא הַסְּתִירָה אֶת דְּבָרָיו וְסִיֵּם "וְהַמַּשְׂכִּיל יְיַדֵּעַ". כְּמוּבָן שֶׁרַבִּים הִתְקַשּׁוּ לְקַבֵּל כִּי אָכֵן אִבֶן־עֶזְרָא הִתְכַּוֵּן לְכָךְ, שֶׁהֲרֵי דָּחַק אֶת דִּבְרֵי הִיצְחָקִי, וְהַמְלִיצָן עַל חוֹקְרִים כְּאֵלּוּ 'עַל כָּל טְבִילָה וְזִיבָה' (עַל מִשְׁקָל "עַל כָּל הַזִּיבָה טְבִילָה" שֶׁבְּמַסֶּכֶת פָּרָה) - שֶׁעַל כָּל טְבִילָה קוֹלְמוֹס בְּחִקְרֵיהֶן, הֵם מְתַחִילִים לְהָזוֹת וְלַדְמְיֵן... וְיוֹתֵר מִזֶּה כָּתַב הַחִיד"א בְּ"שֵׁם הַגְּדוֹלִים", שֶׁחֲלֹק שִׁינּוּיִים בְּפֵירוּשׁוֹ שֶׁל אִבֶן־עֶזְרָא בִּידֵי מַעְתִּיקִים וְלֹא הַכֹּל יָצָא מִמֶּנּוּ.

"פֵּירוּשֵׁי הַתּוֹרָה לְר׳ יְהוּדָה הַחָסִיד" נִדְפַּס בִּשְׁנַת תשל"ה בִּידֵי ר׳ יִצְחָק לִנְגֶה מָתוֹךְ כְּתַב־יָד שֶׁהָיָה בִּידוֹ בֶּן הַמְּחַבֵּר רַבִּי מֹשֶׁה זַלְטְמַן, וְעוֹרֵר סַעֲרָה בְּעוֹלָם הַתּוֹרָנִי, שֶׁכֵּן נִמְצְאוּ בּוֹ פֵּירוּשִׁים זָרִים הַקְּשִׁים לְאָזְנֵי מַאֲמִינֵי תּוֹרָה מִן־הַשָּׁמַיִם, וְהֵם הַצִּיטּוּט הַנִּזְכָּר עַל מַלְכֵי אֱדוֹם. רַבִּי מֹשֶׁה פֵּיינְשְׁטַיִן נִזְדַּעֵק לְעִנְיָן, וְקִבֵּץ נְחִרְצוֹת כִּי לֹא יִיתַּכֵּן שֶׁהַדְּבָרִים יָצְאוּ מִתַּחַת־יָדוֹ שֶׁל הַמְּחַבֵּר הַנִּזְכָּר שֶׁל "סִפְרֵי חֲסִידִים" מִגְּדוֹלֵי חַסִידֵי אַשְׁכְּנַז הַקְּדָמוֹנִים, וְלִדְעָתוֹ נִכְתְּבוּ הַקְּטָעִים הַלָּלוּ, אוֹ שְׁמֵא הַסֵּפֶר כּוּלּוֹ, בִּידֵי כּוֹפֵר זִייפָן מִתְּקוּפַת הָרִאשׁוֹנִים, וְדֹרֵשׁ לִגְנוֹת אֶת הַסֵּפֶר כּוּלּוֹ. וְאַף שֶׁהוֹכִיחוּ בִּפְנֵי רַבִּי מֹשֶׁה, כִּי הַפֵּירוּשׁ הַמּוּבָא בְּחִיבּוּר זֶה אוֹדוֹת שִׁירַת הַבְּאֵר שֶׁהִיא הֲהֹלֶךְ הַגָּדוֹל שֶׁבַּתְּהִלִּים שְׁדוּד הַסְּרִידָה מֵהַתּוֹרָה וְהַכְנִיסָה לַתְּהִלִּים, כְּבָר מוּבָא בְּפֵירוּשׁוֹ עַל רַבִּי מְנַחֵם הַצִּיוֹנִי עַל־הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא מְגַדּוּלֵי חַכְמֵי אַשְׁכְּנַז בְּסוֹף תְּקוּפַת הָרִאשׁוֹנִים, מֵאֵין לְקַבֵּל אֶת דְּבָרָיו וְכָתַב: "לֹא יָדוּעַ לָנוּ בְּבֵירוּר מִי הוּא ר׳ מְנַחֵם צִיוֹנִי, וְכִנְרָאֶה ש

בַּעַל הַשִּׂמְחָה שֶׁרָאָה בּוֹ אוֹרַח פּוֹרֵחַ בְּלִתִּי קָרוּא, וְדָרַשׁ מִמֶּנּוּ בְּמַפְגִּיעַ לַעֲזֹב אֶת הַמָּקוֹם לְאַלְתָּר. רַגְלָיו שֶׁל רַבִּי מְרְדְּכַי רָעֲדוּ מֵחֶלְשָׁה וּמֵרָעָב, כְּמוֹ גַּם מִבּוּשָׁה צוֹרֶבֶת עַל הַגְּרוּשׁ הַבָּזוּי, אַךְ לֹא נוֹתָרָה בְּיָדוֹ הַבְּרֵרָה.

"הֲרֵי לְבַקֵּשׁ אֹכֶל סְרֵבְתִּי עַד כֹּה, וְכַאֲשֶׁר מְגָרְשִׁים אוֹתִי עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁלֹּא אֲנַסֶּה לְהִתְחַנֵּן וּלְקַבֵּל מַשֶּׁהוּ לְהָשִׁיב אֶת נַפְשִׁי". אֶת שְׁאֵרִית הַדֶּרֶךְ עַד לְזִלּוֹטְשׁוֹב עָשָׂה בְּשְׁאֵרִית כֹּחוֹתָיו, וְעִם הַגִּיעוֹ עַד פֶּתַח בֵּיתוֹ שֶׁל רַבּוֹ, הִתְמוֹטֵט תַּחְתָּיו וְנָפַל בְּעִלְפּוֹן כָּבֵד. בְּנֵי הַבַּיִת שָׁמְעוּ אֶת קוֹל הַחֲבָטָה, וּמִהֲרוּ לָצֵאת הַחוּצָה כְּדֵי לְבַדֵּק אֶת הַמִּתְרַחֵשׁ, וּמִיָּד הֵחֵלּוּ לְטַפֵּל בּוֹ וּלְהָשִׁיב אֶת נַפְשׁוֹ.

בַּבֹּקֶר שֶׁלְּמָחֳרָת, שֶׁהָיָה יוֹם שִׁשִּׁי עֶרֶב שַׁבַּת־קֹדֶשׁ, הִצִּיעַ לוֹ הָרַבִּי ר' מֵיכְלֶ"ה לְהִצְטָרֵף אֵלָיו בִּנְסִיעָתוֹ אֶל הָעֲיָרָה הַסְּמוּכָה, בָּהּ נֶעֱרֶכֶת מְסִבַּת אֲרוּסִין. עִם הַגִּיעָם אֶל הַמָּקוֹם בּוֹ נֶעֱרָכָה הַמְּסִבָּה, זִהָה רַבִּי מְרְדְּכַי מִיָּד כִּי מְדֻבָּר בְּאוֹתָהּ חֲגִיגָה שֶׁאֵלֶיהָ הִתְחַנְּנוּ אֻמָּם, וּמִמֶּנָּה גֹּרַשׁ בְּבֹשֶׁת־פָּנִים בִּידֵי בַּעַל־הַשִּׂמְחָה שֶׁעָמַד לְבוּשׁ מֻחְלָצוֹת וְקִבֵּל אֶת הָאוֹרְחִים בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת. בְּאֲצִילוּתוֹ הָרַבָּה, הֶחְלִיט רַבִּי מְרְדְּכַי לְהַחֲרִישׁ, וְלֹא גִּלָּה לְרַבּוֹ עַל הָאֵרוּעַ הַמַּבִישׁ אֻמָּם. הַמְּאֻרָח בַּעַל הַשִּׂמְחָה בִּקֵּשׁ לְהַדְרִישׁ אֶת הָאוֹרְחִים, וְלַמְּנָה הָרִאשׁוֹנָה הוֹצִיא בְּפָנֶיהֶם מֵהַמִּטְבָּח מַגָּשׁ עָנָק, עָלָיו עָמַד 'סְמוֹבָר' - דּוּד נְחֹשֶׁת גָּדוֹל וְרָחָב שֶׁהָיָה מָלֵא בְּתֹה רוֹתֵחַ, וּמִסָּבִיב עוּגוֹת מְרַהִיבוֹת עַיִן וּמִינֵי מְזוֹנוֹת שׁוֹנִים. הַתַּקְרֹבֶת הָיְתָה מַרְשִׁימָה וְעוֹרְרָה אֶת תַּאֲבוֹנָם שֶׁל הָאוֹרְחִים הָרְבִים, אַךְ לְבִישׁ מַזְלוֹ נִתְקַל הַמְּאֻרָח בְּדָרְכּוֹ, וּלְפֶתַע פִּתְאוֹם אָבַד אֶת שִׁוּוּי מִשְׁקָלוֹ, אָבַד אֶת אֲחִיזָתוֹ הָאֵיתָנָה בַּמַּגָּשׁ הַכָּבֵד, וְכָל הַתְּכוּלָה כֻּלָּהּ נָפְלָה בְּבַת־אַחַת אַרְצָה. הַדּוּד הַגָּדוֹל נָפַל אַרְצָה, כְּשֶׁכָּלָם נְסוֹגִים בְּבֶהָלָה לְאָחוֹר כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהִנָּזֵק מֵהַמַּיִם הָרוֹתְחִים. הָעוּגוֹת הָטְלוּ כֻּלָּן עַל הָרִצְפָּה, הִתְעָרְבְבוּ בְּתֹה שֶׁנָּזַל מִסָּבִיב, וַיְצָאוּ מִכְּלַל שִׁמּוּשׁ. בַּמָּקוֹם נוֹצְרָה הֶמְלָה גְּדוֹלָה, אוּלָם הַמְּאֻרָח הִתְעַשֵּׁת מַהֵר וְקָרָא: "נוּ, כַּפְּרַת עֲוֹנוֹת, אֲבָל זוֹ הָיְתָה רַק מְנַת הַפְּתִיחָה. הִכּוּנוּ הִכּוּנוּ לִקְרַאת הַמָּנָה הָעִקָּרִית, בְּשֵׂר בְּהֵמָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה בְּמֻיָּחָד לִכְרַאת הַחֲגִיגָה". אַךְ בְּעוֹד הַמִּלִּים עַל שְׂפָתָיו, נִפְתְּחָה הַדֶּלֶת בְּפִתְאוֹמִיּוּת וְהַשּׁוֹחֵט הַמָּקוֹמִי נִכְנַס בְּבֶהָלָה וְקָרָא: "הִתְעוֹרְרָה שְׁאֵלָה עַל שְׁחִיטַת הַבְּהֵמָה"! פָּנָיו שֶׁל בַּעַל־הַבַּיִת הֶחֱווּרוּ כְּסִיד, אַךְ הוּא נִפַּח לְהֶאֱחֵז בְּתִקְוָה וְאָמַר: "הֲרֵי נִמְצָא כָּאן הַצַּדִּיק מְזִלּוֹטְשׁוֹב, וְהוּא יוּכַל לִבְדֹּק אֶת הַשְּׁאֵלָה וְלִפְסֹק לְהֶתֵּר". בַּעַל הַשִּׂמְחָה מֵהֵר לְהִתְיַצֵּב עִם הַשּׁוֹחֵט לִפְנֵי רַבִּי מֵיכְלֶ"ה, אַךְ הוּא קָרָא וְאָמַר: "הֲלֹא נִמְצָא כָּאן הָרַב שֶׁל נֶשְׁכִּיז, יִפְסֹק הוּא אֶת הַשְּׁאֵלָה הַחֲמוּרָה".

וְכָאן אֶרַע מְאֹרָע מְרַעִישׁ. הַצַּדִּיק מֶנֶשְׁכִּיז קָם עַל רַגְלָיו וְקָרָא בְּקוֹל גָּדוֹל: "הַבָּשָׂר טָרֵף! וּלְמַעֲשֶׂה כָּל מַה שֶׁנִּמְצָא בְּאַכְסַנְיָה זוֹ הַכֹּל טָרֵף וְאָסוּר בַּאֲכִילָה! בְּבֵית כָּזֶה שֶׁמְּגָרְשִׁים מִמֶּנּוּ יְהוּדֵי רָעֵב שֶׁבִּקֵּשׁ לֶאֱכֹל מַעַט וּלְהָשִׁיב אֶת נַפְשׁוֹ, אֵין מְזוֹן כָּשֵׁר, אֶלָּא הַכֹּל טָרֵף וְאָסוּר בְּתַכְלִית הָאִסּוּר"! וְאָז פָּנָה רַבִּי מְרְדְּכַי אֶל כָּל הַמְּסֻבִּים: "וְאַתֶּם חוּשׁוּ וּמִהֲרוּ לְהָמְלֵט מֵהַמָּקוֹם הַזֶּה, פֶּן יְבַלַּע לָכֶם". בַּמָּקוֹם נוֹצְרָה מְהוּמָה גְּדוֹלָה, הַנֶּאֱסָפִים מֵהֲרוּ לָנוּס עַל נַפְשָׁם כְּאִלּוּ נִשְׁכָּם נָחָשׁ, וְעִם יְצִיאַת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן, נָפְלָה לְפֶתַע פִּתְאוֹם דְּלֶקָה גְּדוֹלָה וְהַבַּיִת נִשְׂרַף כֻּלּוֹ עַד הַיְסוֹד. וְכָאמוּר, אֶת הַסִּפּוּר שָׁמַע רַבִּי זוּשָׁא בְּרַנְדְּוִין מִדּוֹדוֹ, שֶׁהִדְגִּישׁ בְּפָנָיו עַד כַּמָּה יֵשׁ לִלְמֹד מִכָּךְ כִּיצַד לְכַבֵּד יְהוּדִי עוֹבֵר־אֹרַח וּלְהַעֲנִיק לוֹ מָזוֹן לְהָשִׁיב נַפְשׁוֹ.

מִדְּגָשׁ

מַהוּ 'קְשִׁיטָה' שֶׁבּוֹ יַעֲקֹב אָבִינוּ לִרְכִישַׁת חֶלְקַת הַשָּׂדֶה בִּשְׁכֶם? אִנְקְלוֹס מְתַרְגֵּם 'חוּרְפָן' וּמַשְׁמָעוּתוֹ כֶּבֶשִׂים, כְּפִי שֶׁהוּא מְתַרְגֵּם גַּם אֶת "כִּבְשַׂת הַצֹּאן", וְכֵן הוּא בְּתַרְגּוּם הַשִּׁבְעִים וּשְׁאָר תַּרְגּוּמֵי הַתּוֹרָה לְיוָנִית, אַךְ בְּתַרְגּוּמֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל הַמְּגוּנֶה לְמַרְגְּלִיּוֹת מִלְּשׁוֹן קְשׂוּטִים. אַךְ רַשִׁ"י מְפָרֵשׁ 'מָעָה' כְּדִבְרֵי הַגְּמָרָא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה "אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, כְּשֶׁהָלַכְתִּי לְכַרְכֵּי הַיָּם (וְיֵשׁ גּוֹרְסִים בְּגַמָּרָא: לְאַפְּרִיקִי, אוֹ לְעַרְבְיָא) הָיוּ קוֹרִין לְמָעָה - קְשִׁיטָה", וְהֶעֱדִיף אַפּוֹא רַשִׁ"י אֶת פֵּרוּשׁ הַגְּמָרָא עַל־פִּי הַתַּרְגּוּם. אֶלָּא שֶׁבְּרַשִׁ"י שֶׁלְּפָנֵינוּ נוֹסְפָה תּוֹסֶפֶת: "וְתַרְגּוּמוֹ חוּרְפָן - טוֹבִים, חֲרִיפִים בְּכָל מָקוֹם, כְּגוֹן עוֹבֵר לְסוֹחֵר", אַךְ מִסְתַּבֵּר שֶׁאֵין אֵלּוּ דִּבְרֵי רַשִׁ"י, שֶׁכֵּן בְּוַדַּאי אִנְקְלוֹס הִתְנַגֵּן כְּפִשׁוּטוֹ לְכִבְשִׂים, וְאָכֵן בְּדִפּוּסִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל רַשִׁ"י לֹא נִמְצָא קְטַע זֶה בְּדִבְרָיו.

רַבִּי יְהוֹסֵף שֶׁוּרִין בַּעַל "תְּבוּאוֹת הָאָרֶץ" כָּתַב, כִּי יִתָּכֵן וּשְׁנֵי הַהִסְבָּרִים עוֹלִים בְּקֶנֶה אֶחָד, שֶׁכֵּן בְּעֵת הַעֲתִּיקָה הִתְנַהֵל הַמִּסְחָר בַּחֲלִיפִין וּתְמוּרַת הַשָּׂדֶה אָכֵן שָׁלַם יַעֲקֹב בְּמֵאָה כְּבָשִׂים, וְכֵן הָיָה אַצְלָ יוֹסֵף שֶׁנָּתְנוּ אֶת מִקְנֵיהֶם תְּמוּרַת הַתְּבוּאָה בְּשָׁנוֹת הָרָעָב, אֶלָּא שֶׁבִּימֵי מֹשֶׁה כְּבָר נִקְבַּע מַטְבֵּעַ בֶּשֶׂם 'קְשִׁיטָה' שֶׁעֶרְכּוֹ הָיָה כִּעֶרֶךְ כֶּבֶשׂ. וְהוּא מוֹכִיחַ כָּךְ אֶת דִּבְרֵי חַזַ"ל שֶׁמֹּשֶׁה כָּתַב אֶת סֵפֶר אִיּוֹב, שֶׁכֵּן הָאִזְכּוּר הַיְחִיד הַנּוֹסָף בַּלֶּבֶד בְּכָל הַתַּנַ"ךְ לְשֶׁם 'קְשִׁיטָה' הוּא בְּסֵפֶר אִיּוֹב, שֶׁכֵּן סֵפֶר זֶה נִכְתַּב בִּזְמַן מֹשֶׁה שֶׁכְּבָר מַטְבֵּעַ בְּשֵׁם זֶה, אִם כִּי אִבְּדָן עֶזְרָא מִפָּרָשׁ שָׁם "קְשִׁיטָה - כִּבְשָׂה קְטַנָּה", וְאִלּוּ בַּעַל "נְתִינָה לְגֵר" סָבוּר, כִּי בַּתְּקוּפָה הָרִאשׁוֹנָה הָיוּ מַטְבְּעוֹת צוּרָה שֶׁל כֶּבֶשׂ עַל הַמַּטְבֵּעַ, וְלָכֵן נִקְרָא הַמַּטְבֵּעַ בְּשֵׁם הַצּוּרָה שֶׁעָלָיו, וְיֵשׁ שֶׁכָּפַר עָשׂוּ בְּתַחִלָּה לְאַחַר שֶׁהֻחֲלוּ לְשַׁלֵּם בְּמַטְבְּעוֹת בְּמָקוֹם בְּכְבָשִׂים. אַבָּן עֶזְרָא מְצַיֵּן כִּי "בְּלָשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל הַכְּבָשָׂה הַיַּלְדָּה קוֹרִין קְשִׁיטָ' וּבְעַרְבִית שֶׁל זְמַנֵּנוּ לַמְּלָה 'קְשִׁיטָ' מוּבָן שֶׁל מַדָּה נְכוֹנָה.

"וַתְּמַנַּע" הָיְתָה פִּילֶגֶשׁ - אֵלּוּ חֲמֵשׁ חֲטָאוֹת מָתוֹת". סָפוֹן זֶה מוּבָא בְּפִסְקִתָּא, בְּסִפְרֵי הָרִאשׁוֹנִים וּבְשִׁיטָה מְקֻבֶּצֶת, וּמַשְׁמָעוּתוֹ סָפוֹן לְזִכָּרוֹן חֲמֵשׁ הַחֲטָאוֹת שֶׁמָּתוֹת: 'יָלַד חֲמֵשׁ חֲטָאוֹת, תְּ'מוֹת־נֶרֶת חֲטָאת, כָּל־תּוֹ בְּעָלֶיהָ, נִ'תְכַּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ בַּאֲחֶרֶת, עֹ'בֶרָה שִׁנְתָּהּ. וּבְכֹלְיִן מְקֻיָּמִין בָּהֶן "וַתְּמַנַּע" - לְמִנְעָ מֵהֶן מַיִם וּמָזוֹן עַד שֶׁמָּתוֹת, שֶׁכֵּן לֹא נִתְּנוֹת לְכַפָּרָה וְאַף לֹא נִתְּנוֹת לְצֵאת לַחֻלִּין. וְנִרְמָזוּ בְּזֶה דִּבְרֵי חַזַ"ל שֶׁתַּמְנֻעַ בַּקָּשָׁה לְהִתְגַּיֵּר וְלִהְצְטָרֵף לַאֲבוֹת הַקְּדוֹשִׁים אַךְ לֹא לְבַלּוֹתָהּ, וְהִלְכָה אֲצֵל עֵשָׂו שֶׁהָיָה תּוֹחֲלָתוֹ קָדֵשׁ כֶּנֶד אֲבָרָהָם, בְּנוֹ שֶׁל יִצְחָק וְאָחִיו שֶׁל יַעֲקֹב, וְעַל־יָדוֹ נִתְרַחֲקָה מֵהַקְּדֻשָּׁה וְנֶעֶשְׂתָה פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים כְּחַטָּאת מֻתָּרָה.

וְזֹלְקָא מְצִאוּ רָמְזוֹ בְּפִסּוּק זֶה לְהָרָאוֹת חֲשִׁיבוּתוֹ, כְּפִי שֶׁאָמְרוּ בְּסַנְהֶדְרִין (צט, ב) עַל מְנַשֶּׁה בֶּן חִזְקִיָּה הַמֶּלֶךְ שֶׁדָּרַשׁ בְּהַגָּדוֹת שֶׁל דְּפִי וְתַלְמָה מָה רָאָה מֹשֶׁה לִכְתֹּב "וְאַחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע", "וֹתְמַנַּע הָיְתָה פִּילֶגֶשׁ לֶאֱלִיפָז", וְדָרַשׁ שָׁם שֶׁבִּקֵּשָׁה לָבוֹא לְאַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב כָּאֻמּוֹר, וְאִמְּרָה מוֹטָב תְּהֵא שִׁפְחָה לְאִמָּה זוֹ, וְלֹא תְּהֵא גְּבִירָה לְאִמָּה אַחֶרֶת, וְלָכֵן יָצָא מִמֶּנָּה עֲמָלֵק מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ צְרִיכִים לְזִמָּרָה. וְדָבָנוּ בְּחֵיי כָּתַב שֶׁפִּסּוּק זֶה מַשְׁרִישׁ בְּקִרְבֵּנוּ אֶת קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה בְּכָל פְּסוּקֶיהָ: "וּמִדְּרָךְ הַקַּבָּלָה הַנֶּאֱמֶנֶת אַתָּה צָרִיךְ לָדַעַת, כִּי אֵין הַכְּרֵשׁ בֵּין פְּסוּק הַיָּחוּד וְהוּא פְּסוּק שְׁמַע, לְפְסוּק וְתִמְנַע", וְכֵן כָּתַב הַשֵּׁל"ה הַקָּדוֹשׁ: "וְאֵין בֵּין פְּסוּק וְתִמְנַע הָיְתָה פִּילֶגֶשׁ לְפְסוּק שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, כִּי הַכֹּל רוֹמְזִים לְדְבָרִים גְּבוֹהִים... וּמַה שֶּׁהוֹכִּירוֹנוּ רַז"ל בְּפְסוּק וְתִמְנַע"ע, זֶה רָמוּז בְּרֵאשִׁי תֵּבוֹת תּוֹרַת ה' תְּ'מִימָה מ'שִׁיבַת נ'פֶשׁ עֵ'דוּת".

בְּדוֹמֶה לָכָךְ מָצִינוּ שֶׁנִּתְּנוּ סָפוֹן בַּשֵּׁם עֲמָלֵ"ק, בְּנָהּ שֶׁל תִּמְנַע פִּילֶגֶשׁ בֶּן עֵשָׂו, בְּמַסֶּכֶת בָּבָא־בָתְרָא (מו, ב): "עֶרֶב מְלֻוֶּה קַבָּלָן - עֲמָלֵק", וּבְאֵמֶת תְּמֹהַּ שָׁם רַ"יעַבַּ"ץ אֵיךְ נוֹתְנִים סָפוֹן בַּעֲמָלֵק, וַהֲלֹא אָנוּ מְצוּוִּים לִמְחוֹתוֹ? וּמְבֹאָר שֶׁבַּתּוֹרָה "לֹא תִּשְׁכַּח" שֶׁבְּפָרָשַׁת מְחִיַּת עֲמָלֵק, שֵׁ טַעַם טִפְחָא הַמַּפְסִיק בַּתֵּבֵת לֹא, "לְהוֹרוֹת שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם גַּם לִשְׂכֹּחָה וּלְהַתִּיר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְאוֹתָן אֲנָשִׁים", כָּכָל מַה דְּאֶפְשָׁר לָנוּ - רַחֲמָנָא שְׁרֵי... לְשַׁבֵּר כֹּחוֹ וּלְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ נִיצוֹץ קְדֻשָּׁה שֶׁבּוֹ" כְּלִשּׁוֹן הַיַּעַבַּ"ץ; וְזוֹ גּוּפָא הַמְּצֻוָּה לִזְכֹּר אוֹתוֹ כְּדֵי לְמְחוֹתוֹ, כְּפִי שֶׁבְּאֵר הַשֵּׁל"ה. וּבְ"מְגִלַּת עֲמָקוֹת" כָּתַב כִּי עֲמָלֵ"ק נוֹטָרִיקוֹן עַ'מְרָם מ'שֶׁה לֵ'וִי קְ'הָת.

דִּבְרֵי הַיָּמִים

בְּיוֹם י"ג בְּכִסְלֵו תרס"ט, נִפְטַר רַבִּי רַחֲמִים מֵאזוּז מִגְ'רְבָא מְחַבֵּר הַסֵּפֶר "כִּסֵּא רַחֲמִים" עַל הַתְּהִלִּים. מִשְׁפַּחַת מֵאזוּז הִינָהּ מִשְׁפָּחָה מְיוּחֶסֶת בְּגְ'רְבָא שֶׁבִּתוּנִיסְיָה, וְאַבוֹתֶיהָ הִגִּיעוּ כְּנִרְאֶה מִסְּפָרַד לְגְ'רְבָא. לְפִי הַמְּסוֹרֶת שֶׁבִּידֵיהֶם הָיוּ מִצְאֶצְאֵי שִׁבְטוֹ יְהוּדָה כְּמוֹ רוֹב יְהוּדֵי סְפָרַד, כְּפִי שֶׁכָּתַב הָרַמַּ"ם בְּאִגֶּרֶת תֵּימָן: "יֵשׁ אֲצִלֵּנוּ קַבָּלָה גְּדוֹלָה וְנִפְלָאת, קִיבַּלְתִּי אוֹתָהּ מֵאבִי שֶׁקִּיבֵּל מֵאבִיו וּמֵאבִי־אֲבִיו עַד תְּחִילַת הַגָּלוּת שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם", וְכוֹוַנָתוֹ לְצֹאצְאֵי יְהוּדָה עוֹד מִחּוּרְבַּן בֵּיהַמ"ק הָרִאשׁוֹן, וְכִפִּי שֶׁכָּתְבוּ הָרִאשׁוֹנִים שֶׁרוֹב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא עָלוּ בְּבֵית שֵׁנִי וְנִשְׁאֲרוּ בְּסְפָרַד בָּבֶל וְתֵימָן; בְּעוֹד רוֹב יְהוּדֵי גְ'רְבָא מִתְיַיחֲסִים לְשִׁבְטוֹ זְבוּלוּן. עִשָּׂה מְלַאכְתּוֹ עֲרַאי וְתוֹרָתוֹ קְבַע, וְהִיָּה בָּרוּךְ מִן הַשְּׁרֵרָה. סִירַב לְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ תַּפְקִיד צִיבּוּרִי, וְרַק בְּסוֹף יָמָיו נֶאֱלַץ לְהִתְמַנּוֹת לְנְשִׂיא הַקְּהִילָה בְּגְ'רְבָא, וְאָמְרוּ שִׁרְבֵי סְאסִי כֹּהֵן רַבָּה שֶׁל גְ'רְבָא הַבְּטִיחָה לוֹ עוֹלָם הַבָּא בְּשָׂכָר עִסְקָנוּתוֹ בְּצוֹרְכֵי צִיבּוּר בְּאֻמּוּנָה. סִירַב לְיַהֵנוֹת מֵאֲחֵרִים, וְכַאֲשֶׁר נוֹדַע לוֹ כִּי מוֹכְרִים לוֹ פֵּירוֹת וְיֵרָקוֹת בְּזוֹל מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ, חָדַל לִקְנוֹת בְּעַצְמוֹ וְקָנָה רַק בְּאֶמְצָעוּת שְׁלִיחַ.

הָיָה זָהִיר בִּלְשׁוֹנוֹ שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דִּבּוּר מְגֻנֶּה אוֹ שִׁקּוּר וְקִלְלָה. פַּעַם בְּדֶרֶךְ שְׁטְרֵי־חֹבוֹ יְשֵׁנִים שֶׁהָיוּ לוֹ מְלֻוִּים נְכָרִים שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם כַּמָּה שָׁנִים, וְנִתְקַל בְּשִׁטְר אֶחָד שֶׁל לְוֹוֶה גּוֹי עִז־פָּנִים וְאִלֵּם, וְאָמַר בְּבֵדִיחוּת־הֶדַעַת וּבִלְשׁוֹן 'סִגְ' נֶהוֹר' "שְׁטַר זֶה בְּוַודַּאי יִיפָּרַע לְפָנֵי כּוּלָּם"... לְהַפְתָּעַת בְּנֵי הַבַּיִת הִגִּיעַ הַלְוֹוֶה מִיָּד לְאַחַר מִכָּן, וּפָרַע אֶת הַחוֹב עַד הַפְּרוּטָה הָאַחֲרוֹנָה. אָמַר רַבִּי מֵיכְלֶ"ה לִבְנָיו: "רְאִיתֶם? לָעוֹלָם אַל תּוֹצִיא אֶת עֶלְבּוֹן הַבַּיִת מִגּוֹנָה מִפִּיו, אָמוּר אַךְ טוֹב וְיִהְיֶה טוֹב".

בְּתִפְקִידוֹ הָיוּ מִפְּשָׁר בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְסִיפּוּרִים רַבִּים הַתְּהַלְּכוּ עַל פִּיקְחוּתוֹ לְגַלּוֹת אֶת הָאֱמֶת. הָיָה אָחָד בְּגְ'רְבָא שֶׁהִתְמַחֵק מְתֻשְׁלוֹמֵי מִיסֵּי הַקְּהִילָה, וְהִנְשִׂיא הָיָה שׁוֹלֵחַ אֵלָיו אֶת שְׁלוּחוֹ לְהַבִּיאוֹ לְפָנָיו. הַלָּה הָיָה מְשַׁחֵד אֶת הַשָּׁלִיחַ בְּסַכּוּם מְסוּיָם, וְהָיָה מְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לוֹמַר לַנְּשִׂיא כִּי לֹא מְצָאוֹ בְּבֵיתוֹ, אַךְ הַשָּׁלִיחַ הִנְאֲמַן מִסֵּר אֶת הַכֶּסֶף לַנְּשִׂיא וְסִיפֵּר לוֹ אֶת הָאֱמֶת. כָּךְ אֵירַע שׁוּב וְשׁוּב, וּבְכָל פַּעַם הִנִּיחַ רַבִּי רַחֲמִים אֶת דְּמֵי הַשּׁוּחַד בְּצַד. לְבַסּוֹף אָמַר לַשָּׁלִיחַ שֶׁלֹּא לְהַסְכִּים לְקַבֵּל יוֹתֵר שׁוּחַד, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ לָאִישׁ כִּי עָלָיו לְהִתְייַצֵּב מִיָּד. הַכֹּל הֵאִיר אֶת עֵינָיו כְּסַפּוֹ בְּחִגּוּרָה שֶׁעָלָיו, וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְבֵית הַנְּשִׂיא קָפַץ וְנִשְׁבַּע כִּי אִישׁ עִנְיִי וְאֵין לוֹ פְּרוּטָה. אָמַר לוֹ הַנְּשִׂיא: "לָשֶׁם מָה עָלַיִךְ לְהִשְׁבַּע לְלֹא צוֹרֶךְ? קְרָאתִי לְךָ כְּדֵי לְהַחְזִיר לְךָ אֶת הָעוּדֵף מִכֹּל מָה שֶׁשִּׁלַּמְתָּ לַשְּׁלִיחַ מִדֵּי פַּעַם"... הִתְבַּיֵּשׁ הַנִּתְבָּע, וּכְשֶׁעָמַד לְצֵאת נִתְקַל רִאשׁוֹן בְּמִשְׁקוֹף וּמֵעַד, וְכֹל כַּסְּפוֹ שֶׁהָיָה מוּנָּח בְּחִגּוֹרָתוֹ נָפַל אַרְצָה... חִזֵּר הָאִישׁ לְבֵיתוֹ וְאָמַר: "נְשִׂיא זֶה הֵינוֹ חֹכֶם כְּשֶׁלְּמָה הַמֶּלֶךְ בְּשַׁעְתּוֹ". הָיָה חָדוּר אַהֲבָה לְאַרְצֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, וּכְאֹשֶׁר רָכַשׁ דִּירָה וְרָאָה כִּי הַסַּיָּיר כַּיָּיר אֶת הַתְּקָרָה בְּאוּמָנוּת בְּצִיצִים וּפְרָחִים, צִיווָה לְהַסִּירָם, שֶׁכֵּן "אֵיךְ יְכוֹלִים אָנוּ לִפְאֹר אֶת בֵּיתֵנוּ בְּגוֹלָה, כְּאֹשֶׁר יְרוּשָׁלַיִם חֳרֵבָה וּבְזִיזֶה"?! עָמַד עַל מִשְׁמַר הַחִינּוּךְ הַטָּהוֹר בְּגְ'רְבָא, לְאַחַר שֶׁרָאָה אֶת הַחוֹרְבָן שֶׁהֵבִיאָה שִׂכְלָת צַרְפַת עַל תּוּנִיס, וּבִזְכוּתוֹ נוֹתְרָה מְקוֹם תּוֹרָה.

❖

בְּט"ז בְּכִסְלֵו תקס"ד, לִפְנֵי לְמַעְלָה מֵמֵאתַיִם שָׁנָה, אֵירַע פִּיצּוּץ גָּדוֹל בְּעִיר וִילְנָא, כְּתוֹצָאָה מֵהִתְלַקְּחוּת שֶׁל חֲבִית בָּהּ הָיוּ מְאוֹסְכָנִים חוּמְרֵי־נֶפֶץ רַבִּים. כְּתוֹצָאָה מֵהַפִּיצּוּץ הַהֶרְסָנִי, הַתְּלַקְּחוּת דַּלְקָה גְּדוֹלָה שֶׁהִתְפַּשְׁטָה בְּכַמָּה חֲצֵרוֹת וּבְתֵּי מְגוּרִים בְּרוֹבַע הַיְּהוּדִי שֶׁבָּעִיר. בְּתֵּים רַבִּים קָרְסוּ מֵעוֹצְמַת הַפִּיצּוּץ, זְעָקוֹת שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְכוֹדִים נִשְׁמְעוּ מִבֵּין הַהֲרִיסוֹת, וְרַבִּים נִסּוּ מִפְּנֵי הַשְּׂרֵפָה הַגְּדוֹלָה שֶׁכִּילְּתָה בְּתֵּים רַבִּים. בְּאֹסֶן הַמַּחְרִיד, נִסְפּוּ שְׁלוֹשִׁים וְאַחַד אֲנָשִׁים, וְרַבִּים אֲחֵרִים נִפְצְעוּ.

בְּאַחַת הַחֲצֵרוֹת הַתְּגוֹרֵר אָחָד מִגְּאוֹנֵי הַדּוֹר הַהוּא, רַבִּי אַבְרָהָם דַּאנְצִיג, מְחַבֵּר הַסֵּפֶר הַהֲלָכְתִּי הַנּוֹדָע "חַיֵּי אָדָם", וְשׁתֵּי קוֹמוֹת נֶהֶרְסוּ בִּבְנְיָין מְגוּרָיו. כְּפִשּׁוּט הָיָה בֵּין רַבִּי אַבְרָהָם וּמִשְׁפַּחְתּוֹ מִפְּנֵי הַמָּוֶות, וּבְחִסְדֵּי־שָׁמַיִם נִיצְּלוּ כּוּלָּם לְמַעַט כַּמָּה מֵהֶם שֶׁנִּפְצְעוּ, לְצַד הַנֵּזֶק הַגָּדוֹל שֶׁנִּגְרַם לְבֵיתָם. ה"חַיֵּי אָדָם" קִבֵּץ אֶת כָּל יוֹם ט"ו בְּכִסְלֵו שֶׁבְּכָל שָׁנָה, שֶׁנִּחְשַׁב כְּבֵר כְּבֵיתוֹ תַּעֲנִית לְחִבְּרֵי־קְדִישָׁא בְּקְהִילוֹת רַבּוֹת בְּתְקוּפָתוֹ, "לְעִשּׁוּתוֹ כְּמַעַט חִצְיוֹ לְדֹ' עַל־כָּל־פָּנִים, וּמִי שֶׁיּוֹכֵל יִתְעַנֶּה וּבְלֵילָה שֶׁלְּאַחֲרָיו יִתְאַסְּפוּ יַחַד תִּיכֹף אַחַר מַעֲרִיב, וִידַלִּיקוּ נֵרוֹת כְּמוֹ בְּיוֹם־טוֹב וְלוֹמַר שִׁיר הַייִחוּד כּוּלוֹ בְּנַעֲימָה וּבְמִתּוּן וְשִׁיר הַכָּבוֹד בְּזִמְרָה, וְאַחֲרֵי־זֶה מִזְּמוֹרֵי תְּהִלִּים... וְאַחֲרֵי זֶה לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה לְלוֹמְדֵי תּוֹרָה לְמִי שֶׁאִפְשָׁר וְלִיתֵן צְדָקָה".

אֶת פְּרֵטֵי הַמְּאוֹרָע הוּא מַסְפֵּר בְּסִפְרוֹ הַנּוֹדָע "חַיֵּי אָדָם", שֶׁנִּחְשַׁב כְּאַחַד מִסִּפְרֵי הַהֲלָכָה הַיְּסוֹדִיִּים בְּדוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים, וְשָׁם הוּא פּוֹסֵק שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵירַע לוֹ נֵס, עָלָיו לְקַבֵּעַ אֶת יוֹם הַנֵּס לְיוֹם הוֹדִיָּה לְקִבּ"ה עַל הַנִּיסִים הַגְּדוֹלִים שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ.

רַבִּי בָּרוּךְ הַלֵּוִי עַפְשְׁטַיְין בַּעַל "תּוֹרָה תְּמִימָה", שֶׁדַּעְתּוֹ לֹא הָיְתָה נוֹחָה מִקִּיצּוּרֵי סִפְרֵי הֲלָכוֹת, אָמַר עַל רַבִּי אַבְרָהָם דַּאנְצִיג, שֶׁלֹּא לְחִינָם קָרָא לְסִפְרוֹ בְּשֵׁם זֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְקַצֵּר אֶת הַסֵּפֶר, שֶׁכֵּן אִז הַשֵּׁם יִיקָּרֵא: "קִיצּוּר חַיֵּי אָדָם"... אוּלָם לְמַעֲשֶׂה, חִיבּוּר כָּזֶה בְּשֵׁם "קִיצּוּר מִסְפַּר חַיֵּי אָדָם", כְּבָר יָצָא לְאוֹר בְּשָׁנַת תְּרֵ"ד, בְּדַפּוּס הַנּוֹדָע שֶׁל הָאַלְמָנָה וְהָאחִים רָאם שֶׁבְּוִילְנָא. לְרִבִּים מִסְּפְרֵיו קָרָא רַבִּי אַבְרָהָם בְּשֵׁם אַד"ם שֶׁהוּא רָאשֵׁי הַתֵּבוֹת שֶׁל שְׁמוֹ, וְהִם הַסְּפָרִים: "חַיֵּי אָדָם", "נִשְׁמַת אָדָם", "חָכְמַת אָדָם", "בִּינַת אָדָם", וְ"תּוֹלְדוֹת אָדָם". וּמִסְּפָרִים שֶׁהִיא לוֹ בֶּן אֶחָד שֶׁלֹּא הָלַךְ בְּדֶרֶךְ אָבִיו, וּבְנֵי עִירוֹ הָיוּ מְכַנִּים אוֹתוֹ בְּצַחוּת: "פָּרֵא אָדָם"...

מְעַנְיֵן לְרָאוֹת, כִּי כְּמֵאָה שָׁנָה לִפְנֵי־כֵן, בְּגְ' בְּכִסְלֵו תס"ג, אֵירַע אָסוֹן דּוֹמֶה עִקֵּב פִּיצ

מִשְׁבָּה

אֶל בַּעַל ה"נֶּטַע שׂוֹרֵק" רַבִּי שְׂרָגָא צְבִי טֶענֶבוֹיִם, הִגִּיעַ פַּעַם תַּלְמִידוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פְּרִידְמָן, וּבִקֵּשׁ אֶת בְּרָכָתוֹ לִקְרַאת יְצִיאָתוֹ מֵהַנְּגְרִיָּה, אוֹתָהּ נֶאֱלַץ לַעֲזֹב לְאַחַר שֶׁשָּׁלַח יָדוֹ בְּמִסְחָר וְנִתְבַּע בִּידֵי רְשׁוּיוֹת הַמִּסִּים לְשַׁלֵּם מֶכֶס גָּבוֹהַּ יוֹתֵר מִכְּדֵי יְכָלְתּוֹ. בִּקֵּשׁ הָרַב לָדַעַת לָאָן פָּנָיו מוֹעָדוֹת, וּכְשֶׁשָּׁמַע שֶׁהוּא מִתְכַּוֵּן לַעֲבֹר לְהִתְגּוֹרֵר בְּגֶרְמַנְיָה, הִתְפָּרְכְּמוּ פָּנָיו, שֶׁכֵּן חָשַׁשׁ שֶׁמָּא יִשְׁפַּע תַּלְמִידוֹ מֵהָרוּחוֹת הַזָּרוֹת שֶׁנָּשְׁבוּ בְּכֶרֶם בֵּית ה' בְּגֶרְמַנְיָה, אֶלָּא שֶׁהֵבִין שֶׁמַּחְמֶת הַמַּצָּב שֶׁנּוֹצַר אֵלּוּ אֵין לוֹ אֶפְשָׁרוּת אֲחֶרֶת. כֵּיוָן שֶׁכָּךְ, הֵחֵל הָרַב לְחַזֵּק אֶת תַּלְמִידוֹ לַעֲמֹד בְּעֹז עַל שְׁמִירַת הַתּוֹרָה, וְאֵל יֵחַת מִפְּנֵי הַמַּלְעִיגִים. בְּתוֹךְ דְּבָרָיו אָמַר לוֹ בְּדַרְכּוֹ מְלֵיצָה אֶת דִּבְרֵי יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְעֵשָׂו אָחִיו: "עִם לָבָן גַּרְתִּי וְאֵחַר עַד עַתָּה, וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וָעֶבֶד וְשִׁפְחָה", וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ"י "עִם לָבָן גַּרְתִּי וְתַרְיַ"ג מִצְוֹת שָׁמָרְתִּי". וְהִסְבִּיר: "אֵיךְ עָלָה בְּיָדוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לְהַחֲזִיק מַעֲמָד בְּבֵיתוֹ שֶׁל לָבָן הָאֲרַמִּי, שֶׁהָיָה מְמַפֵּא שְׁחוֹק פִּיו נֶגֶד יַעֲקֹב וּמַעֲשָׂיו, מַלְעִיג וּמְלַגְלֵג עַל אֲדִיקוּתוֹ וּפְרִישׁוּתוֹ הַיְתָרָה? לָכֵן אָמַר יַעֲקֹב לְעֵשָׂו 'וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר' - הִתְיַחֲסְתִּי אֶל לָבָן כְּמוֹ שׁוֹר וַחֲמוֹר בִּלְבָד, כְּמוֹ בְּהֵמָה עֲלוּבָה שֶׁאֵין בֵּינִי לְבֵינָהּ כְּלוּם, וְכָךְ עָלָה בְּיָדִי שֶׁלֹּא לִהְיוֹת מִשְׁפָּע מִמֶּנּוּ". לְיָמִים, נִקְלַע הַתַּלְמִיד לָעִיר פָּאקְש, וְכִשְׁכִּבְדּוֹ רַב הַקְּהִלָּה רַבִּי שִׁמְשׁוֹן אֶלְטְמַן, נָכְרוּ שֶׁל בַּעַל "נֶטַע שׂוֹרֵק", לְדָרֹשׁ בִּפְנֵי בְּנֵי הַקְּהִלָּה, סִפֵּר לָהֶם דָּבָר זֶה. וְאָמַר, כִּי אִמְרָה זוֹ שֶׁקִּבֵּל מֵרַבּוֹ כְּצִידָה לַדָּרֶךְ, הָיְתָה נַר לְרַגְלָיו בְּכָל שְׁנוֹת מִגּוּרָיו בְּגֶרְמַנְיָה, וְהִיא שֶׁהִשְׁלָה אֶת רוּחוֹ לַעֲמֹד בְּצוּר חֲלָמִישׁ נֶגֶד כָּל הַמַּלְעִיגִים עָלָיו, אוֹתָם רָאָה כְּשׁוֹר וַחֲמוֹר' בְּלִבָּד, וְנִכְנַס בְּשָׁלוֹם וְיָצָא בְּשָׁלוֹם, וְזָכָה לַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ וְשָׁבַן מְקוֹמוֹ בֵּין עוֹבְדֵי ה' וְחוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ.

❖

רַבִּי מָרְדְּכַי דָּוִד לִוִין בַּעַל הַ"דְּרֵכֵי דָוִד", הָיָה כַּנּוֹדָע מִגְּדוֹלֵי מַרְבֵּיצֵי הַתּוֹרָה בִּישִׁיבַת "עֵץ חַיִּים" בִּירוּשָׁלַיִם, וּבְשָׁעוּרָיו הָיָה מְחַדֵּיר בְּדַרְכּוֹ קָבַע דִּבְרֵי מוּסָר לְחַזֵּק אֶת הַתַּלְמִידִים לַעֲמֹד בְּחוֹמָה בְּצוּרָה נֶגֶד כָּל הַנִּסָּיונוֹת בְּתִקוּפַת הָעֲנִיּוּת הַקָּשָׁה שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם דְּאָז, וְהִגְבִּיהַּ אֶת לִבָּם לְהָבִין אֶת חֲשִׁיבוּתָם וְעֶרְכָּם לְעֻמַּת מִי שֶׁלֹּא זָכָה לְאוֹר הַתּוֹרָה. סִפֵּר תַּלְמִידוֹ רַבִּי מָנָחֶם פְּרוּשׁ, כִּי תָּדִיר הָיוּ רְגִילִים עַל לְשׁוֹנוֹ דִּבְרֵי הַ'שֻׁלְחָן עָרוּךְ': "וְאַל יָבוֹשׁ מִפְּנֵי הַמַּלְעִיגִים עָלָיו בַּעֲבוֹדַת ה' יִתְבָּרַךְ", וְאָמַר לְתַלְמִידָיו: "רְאוּ נָא אֶת הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים בְּשׁוּק 'מַחֲנֶה יְהוּדָה' הַסָּמוּךְ, וְתִרְאוּ עַד כַּמָּה עֲלֵיכֶם לְהַכִּיר בְּעֶרְכָּךְ שֶׁלָּכֶם וּבְחֲשִׁיבוּתְכֶם לְעֻמָּתָם, כַּמָּה עֲלֵיכֶם לִלְעֹג לְמִרְאֵה הִתְנַהֲגוּתָם כְּשׁוֹר וַחֲמוֹר, לְעֻמָּתְכֶם שֶׁאַתֶּם זוֹכִים לִלְמֹד תּוֹרָה וְלִלָּכֶת בִּדְרָכֶיהָ שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ". אוּלָם הָיָה בְּעֻצְמוֹ הָיָה נִמְנָע שֶׁלֹּא לִרְאוֹת בְּעֵינָיו אֶת הִתְנַהֲגוּתָם שֶׁל עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, וּבְרֹב צַדְקוּתוֹ וּקְדֻשָּׁתוֹ חָשַׁשׁ שֶׁמָּא הַדָּבָר יַשְׁפִּיעַ עָלָיו חֲלִילָה. הִגִּיעוּ הַדְּבָרִים עַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁלֹּא הָיָה יוֹצֵא מֵחֲצַר מְגוּרָיו בְּבָתֵּי הוֹרוֹדְנָא בִּירוּשָׁלַיִם בְּשַׁבָּתוֹת, וְיָדְעוּ תַּלְמִידָיו שֶׁמִּי שֶׁחָפֵץ בְּהִשְׁתַּתְּפוּתוֹ בְּשִׂמְחַת עֲלִיָּה לַתּוֹרָה שֶׁלָּהֶם, עֲלֵיהֶם לַעֲרֹךְ אֶת הָ'אוּפְרוּף' בַּחֲצֵרוֹ. וְאָמַר פַּעַם: "בַּשָּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהִגַּעְתִּי לִירוּשָׁלַיִם, נֶחֱרַדְתִּי לִרְאוֹת כִּי מְחֻלָּלִים שַׁבָּת בְּפַלְטְרִין שֶׁל מֶלֶךְ, וְהַדָּבָר זִעְזֵעַ אוֹתִי עֲמֻקּוֹת. בַּשַּׁבָּת הַבָּאָה יָצָאתִי שׁוּב לִרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר, אֲבָל הַפַּעַם לֹא הִרְגַּשְׁתִּי בְּאוֹתָהּ עֲצֶמֶת זַעְזוּעַ שֶׁחָשַׁשְׁתִּי בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה. נִבְהַלְתִּי וְאָמַרְתִּי לְעַצְמִי 'עוֹד מְעַט וְאֶתְחִיל כְּבָר לִנְסֹעַ בְּעַצְמִי בְּשַׁבָּת'... וּמֵאָז מְקַבֵּלְתִּי עַל עַצְמִי שֶׁלֹּא לָצֵאת מֵהֶחָצֵר בְּשַׁבָּתוֹת וּבְמוֹעֲדִים.

❖

רַבִּי יִצְחָק קוֹסוֹבְסְקִי, גִּיסוֹ שֶׁל רַבִּי חַיִּים עוּזֵר גְּרוֹדְזִ'נְסְקִי, כֹּהֵן כְּרֹב בְּאַחַת הָעֲרֵיִם בְּדָרוֹם אַפְרִיקָה, וּפַעַם כִּבְּדוּהוּ בְּסַנְדָּקָאוּת בִּבְרִית הַמִּילָה שֶׁל אֶחָד מְעַשִׁירֵי הַקְּהִלָּה. הָרַב הֵכִיר אֶת מִשְׁפַּחְתּוֹ שֶׁל הָאִישׁ שֶׁהָיוּ עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, וְיָדַע שֶׁהַיֶּלֶד נוֹלַד בְּפִסּוּל, וְכַאֲשֶׁר אָמְרוּ אֶת הַבְּרָכוֹת כַּנָּהוּג וְהִגִּיעוּ לַפִּסְקָה "וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל", קָרָא הָרַב בְּקוֹל רָם כִּי הַיֶּלֶד פָּסוּל לָבוֹא בְּקָהָל, בְּפִי הַהֲלָכָה. מוּבָן מֵאֵלָיו כִּי בַּמָּקוֹם נוֹצְרָה הֶמְלָה גְּדוֹלָה, וְהֶעֱשִׁיר שְׁנִפְגַּע עֻמְקוֹת הִגִּישׁ קוּבְלָנָה עַל הָרַב בִּפְנֵי בֵּית־הַמִּשְׁפָּט. כְּשֶׁעָמַד בִּפְנֵי הַשּׁוֹפֵט, עָמַד הָרַב בִּנְאוֹן וְהִסְבִּיר כִּי זוֹ דְּרִישַׁת הֲלָכָה הָיְתָה וּדְיָּת, וְאַף הִצִּיעַ לְשׁוֹפֵט לְקַבֵּל אֶת חִוּוֹת־דַּעְתּוֹ שֶׁל הָרַב הָרֹאשִׁי דְּלוֹנְדוֹן, וְהַשּׁוֹפֵט הִסְכִּים. זְמַן קָצָר לְאַחַר מִכֵּן הִגִּיעַ מִבְרָק מֵרַבִּי יְחִזְקֵאל אַבְרָמְסְקִי רַבָּהּ שֶׁל לוֹנְדוֹן, כִּי הָרַב נָהַג לְפִי הַדִּין, וְהַשּׁוֹפֵט זִכָּה אֶת הָרַב קוֹסוֹבְסְקִי, מִתּוֹךְ הָעֲרָכָה אֶל הָרַב הַיְהוּדִי שֶׁלֹּא חָת לַעֲמֹד בִּפְנֵי עֶשְׁיְרֵי הַקְּהִלָּה, כַּאֲשֶׁר הִגִּיעוּ הַדְּבָרִים לִידֵי קִיּוּם הֲלָכָה הִצְרוּפָה.

❖

הַמַּשְׁפִּיעַ רַבִּי רְאוּבֵן דּוּנִין, שְׁנִוַּדַּע בְּכִנּוּיוֹ "הַטַּרְקְטוֹרִיסְט" עַל־שֵׁם עֲבוֹדָתוֹ בְּמַחְצֵבָה, אוֹתָהּ נִצַּל לְשֵׁם הַשְׁפָּעָה רוּחָנִית עַל סְבִיבָתוֹ, וְאֲבָן זָכָה לְקָרֵב אֲלָפֵי צְעִירִים וְהֶחֱזִירָם בִּתְשׁוּבָה, אָמַר פַּעַם לְאֶחָד מִתַּלְמִידָיו: "הָבָה וְאַסְבִּיר לְךָ מַדּוּעַ אֵין לָנוּ לְהִתְבַּיֵּשׁ מִפְּנֵי הַמַּלְעִיגִים", וְהֵחֵמִישׁ לוֹ אֶת הִתְרַחֲשׁוּת הַבָּאָה: בְּשָׁעָה חָמֵשׁ לִפְנוֹת בֹּקֶר, יוֹצֵא יְהוּדִי זָקֵן מִבֵּיתוֹ, גִּבּוּ כָּפוּף וְשׁוֹקֵק כֶּבֶד שֶׁל טַלִּית וּתְפִלִּין בְּיָדָיו. הוּא שָׂמֵחַ וּמְאֻשָּׁר עַל שֶׁזָּכָה לְהַשְׁכִּים בַּבֹּקֶר לַעֲבוֹדַת בּוֹרְאוֹ, וְהִנֵּה הוּא רוֹאֶה אֶת שְׁכֵנוֹ שֶׁהִנּוֹ 'פְּרוֹפֶסוֹר מִלְמָד' יוֹצֵא לְטִיּוּל בַּקֹּר עִם כַּלְבּוֹ. וּכְשֶׁרוֹאֶה הַפְּרוֹפֶסוֹר 'הַנִּבְחָד' אֶת הַזָּקֵן הַכָּפוּף הִפְסִיק אֶל בֵּית־הַכְּנֶסֶת, הוּא לוֹעֵג לוֹ בְּלִבּוֹ... "נוּ, הֵבֵן בְּעִצְּתִי, מַמָּה הַפְּרוֹפֶסוֹר הַמְּסֻכָּן מְאֻשָּׁר, וְתִבְחַן עַד כַּמָּה אֵין מָקוֹם לְהִתְרַגֵּשׁ מִכָּל לַעַג שֶׁל אָדָם זָר". וְסִפֵּר רַבִּי רְאוּבֵן, כִּי לִמַּד אֶת דַּרְכּוֹ הֵעֵז שֶׁבְּקִרְקְשָׁה אֵצֶל הָרַבִּי מִלְיוּבָאוִויטְש, בְּמַאֲרַע שֶׁהָיָה עֹבֵר בְּכָל שׁוּק שֶׁל אָדָם זָר". וְסִפֵּר רַבִּי יִשְׂרָאֵל דּוּכְמַן הָיָה עוֹבֵר בְּכָל שׁוּק שֶׁל אָדָם זָר". וְסִפֵּר רַבִּי רְאוּבֵן, כִּי לִמַּד אֶת דַּרְכּוֹ הֵעֵז שֶׁבְּקִרְקְשָׁה אֵצֶל הָרַבִּי מִלְיוּבָאוִויטְש, בְּמַאֲרַע שֶׁהָיָה עו